

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ**

Регулювання грошового обігу в Україні та монетарна політика НБУ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент 4 курсу, групи 472,
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Фенюк Олександр Володимирович

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Ткачук Ірина Ярославівна

До захисту допущено на засіданні кафедри

протокол № ____ від «____» травня 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту

_____ **проф. Нікіфоров П.О.**

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОНЕТАРНОЇ І ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ.....	6
1.1.Сутність та цілі монетарної політики і валютної політики	6
2.2. Інструменти монетарної і валютної політики національного банку України	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МОНЕТАРНОЇ І ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У 2014-2023 РОКАХ.....	22
2.1. Структура та показники банківської системи України.....	22
2.2. Дослідження монетарної і валютної політики Національного банку України	28
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОНЕТАРНОЇ І ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ.....	45
3.1. Проблеми монетарної і валютної політики Національного банку України	45
3.2. Шляхи вдосконалення монетарної і валютної політики Національного банку України.....	49
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Сучасний етап розвитку України визначається не тільки внутрішньо-економічними та соціально-політичними викликами, але й зовнішньою ситуацією, зокрема, наявністю військового конфлікту на території країни. Умови війни накладають серйозні обмеження на економічний розвиток та вимагають дбайливого регулювання макроекономічних процесів. Одним із ключових інструментів управління економікою в умовах військового конфлікту є монетарна і валютна політика, що реалізується Національним банком України.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що монетарна і валютна політика стає об'єктом підвищеного інтересу та досліджень у зв'язку зі складними умовами війни, які визначають нові виклики для стабільності та розвитку економіки. Важливість вивчення цієї теми полягає в тому, що монетарні та валютні механізми стають важливим інструментарієм для забезпечення економічної стійкості та підтримки фінансової безпеки країни під час воєнних конфліктів. Національний банк України, виступаючи основним регулятором грошового обігу, відіграє вирішальну роль у формуванні ефективної стратегії монетарно-фінансової політики в умовах війни.

Таким чином, дослідження монетарної і валютної політики Національного банку України в умовах війни є актуальним і важливим для розуміння впливу воєнних подій на економіку та визначення ефективних заходів для забезпечення фінансової стабільності та економічного розвитку країни.

Метою бакалаврської роботи є дослідження та аналіз основних інструментів і механізмів, що використовуються Національним банком України (НБУ) для регулювання грошового обігу та реалізації монетарної політики, а також оцінка їх ефективності в сучасних економічних умовах.

Відповідно до поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- визначити сутність та цілі монетарної і валютної політики;
- розглянути інструменти монетарної і валютної політики національного банку України;
- оцінити структуру та показники банківської системи України;
- провести дослідження монетарної і валютної політики Національного банку України;
- визначити проблеми монетарної і валютної політики Національного банку України;
- розглянути шляхи вдосконалення монетарної і валютної політики Національного банку України.

Об'єктом дослідження в даній роботі є грошовий обіг в Україні, включаючи його структуру, обсяг та динаміку, а також монетарна політика НБУ, яка охоплює сукупність заходів та інструментів, застосовуваних для забезпечення стабільності національної валюти, контролю над інфляцією та підтримки економічного зростання.

Предметом дослідження є регулювання грошового обігу в Україні та монетарна політика НБУ.

Методи дослідження. Дослідження проводилося із використанням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Метод теоретичного узагальнення використано для визначення економічної сутності та цілей монетарної і валютної політики, порівняльний аналіз було використано для виявлення відмінних та спільних характеристик інструментів грошово-кредитної політики, історико-логічний - для аналізу формування монетарної і валютної політики Національного банку України та міжнародного досвіду використання інструментів монетарної і валютної політики у кризових соціально-економічних умовах.

Структура дослідження. Випускна кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОНЕТАРНОЇ І ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

1.1. Сутність та цілі монетарної політики і валютної політики

Монетарна політика – це системний підхід держави у сфері монетарної політики. Суть монетарної політики у тому, щоб рівень виробництва, у країні був високим, а інфляція низькою. Тоді рівень соціального добробуту зростатиме, оскільки безробіття буде низьким, а рівень цін на продукти не швидко зростатиме [8]. В Україні монетарна політика проводиться за допомогою Міністерства фінансів та Центрального банку. Вони впливаючи на рівень грошової маси в обігу та інших економічних інструментів, стримують рівень інфляції та відсоткові ставки у банках. Серед цілей монетарної політики можна виділити три основні (рис.1.1.).

Сутність монетарної політики полягає в комплексі взаємопов'язаних і скоординованих заходів регулювання грошового обігу, що здійснюються країною через центральний банк для досягнення заздалегідь визначених соціальних цілей. Монетарна політика має чіткий, економічно обумовлений профіль. Її інституційною основою є фінансовий ринок і банківська система, тому грошово-кредитна політика є організованим механізмом регулювання з конкретними цілями, інструментами та економічним регулюванням.

Монетарна політика – це макроекономічна політика органів грошово-кредитного регулювання, спрямована на управління сукупним попитом через умови грошового ринку (короткострокові відсоткові ставки, номінальні обмінні курси або рівні ліквідності банківської системи) для досягнення комбінації заходів. Кінцевою метою може бути стабільність цін, стабільність обмінного

курсу, фінансова стабільність та сприяння збалансованому економічному зростанню [2, с.103]

Рис. 1.1. Цілі монетарної політики [2]

Що стосується завдань монетарної політики, то першими є контроль над інфляцією, стабілізація цін, валютних курсів і купівельної спроможності, регулювання грошової маси, регулювання співвідношення між попитом і пропозицією грошей через банківську систему.

Об'єктами монетарної політики є такі елементи грошового ринку: кількість грошей в обігу, швидкість обігу грошей, процентні ставки, валютні курси тощо. Головним органом національної грошово-кредитної політики є центральний банк. Він очолює банківську систему, здійснює нагляд за грошово-кредитною діяльністю комерційних банків країни, здійснює емісію грошей, тобто здійснює грошово-кредитну політику в інтересах народного господарства.

Головним суб'єктом монетарної політики в Україні є Національний банк, через який держава встановлює позичковий банківський процент, регулює

емісію надає кредити, випускає цінні папери, впливає на грошові потоки і заощадження. Зазначені інструменти дають змогу державі регулювати процентні ставки і через них інвестиційний процес, протистояти інфляції, виробництво і зайнятість, реалізовувати відчутний вплив на рух курсу акцій тощо [7]

Монетарна політика в широкому розумінні спрямована на боротьбу з інфляцією та безробіттям шляхом регулювання грошової маси в обігу, кредитів і процентних ставок, а також на стабілізацію економічного зростання.

Регулювання ринкової, відкритої економіки ґрунтується на використанні грошово-кредитних механізмів для вирішення завдань забезпечення сталого економічного зростання та рівноваги платіжного балансу, недопущення надмірної інфляції та безробіття. Цей магічний квадрат визначає напрями грошово-кредитного регулювання. Одночасне досягнення чотирьох вершин квадрата всіх чотирьох цілей неможливе. Так, прискорення темпів економічного розвитку потребує збільшення грошової пропозиції, проте надмірне збільшення грошової маси веде до зростання інфляції.

Наступним етапом проаналізуємо сутність валютної політики.

Глобалізація економічних процесів, поглиблення міжнародного поділу праці, формування світових товарних і фінансових ринків, інтеграція національних економік у світову економічну систему призводять до значного підвищення ролі валютних відносин, а отже, зростання цін. Їх регулювання виконує держава.

Реалізація завдання оптимального регулювання економічних процесів державою повинна реалізовуватися насамперед засобами та методами грошово-кредитної політики, яка на сьогодні є однією з основних складових економічної політики. Адже в умовах високого рівня участі української економіки в міжнародному поділі праці важко переоцінити важливість ефективної організації зовнішньоекономічної діяльності та валютних відносин.

Валютна політика – складне економічне поняття. У вітчизняних законодавчих і нормативних актах, зокрема, законах України «Про

Національний банк України», «Про банки та банківську діяльність», закону «Про валюту і валютні операції».

В економічній і фінансовій літературі складно знайти два однакові визначення валютної політики. Отже, кращому розумінню сутності валютної політики сприятиме наведення різних визначень, що акцентують увагу на її певних аспектах. Валютна політика є комплексом заходів, спрямованих на зміцнення зовнішньоекономічного становища країни та її позицій на світовому ринку. Однією з найважливіших складових економічної системи є проведення ефективної валютної політики. Стійка національна валюта є важливою умовою зростання конкурентоспроможності країни та її активної участі у світовій економіці.

Валютна політика є відносно самостійною частиною загальноекономічної, а також монетарної політики країни. У складних умовах початку ринкової економіки вона спрямовано досягнення основних завдань, саме: подолання спаду виробництва та забезпечення економічного зростання, стримування інфляції та безробіття, підтримку рівноваги платіжного балансу [5]

На рис.1.2. зобразимо цілі валютної політики.

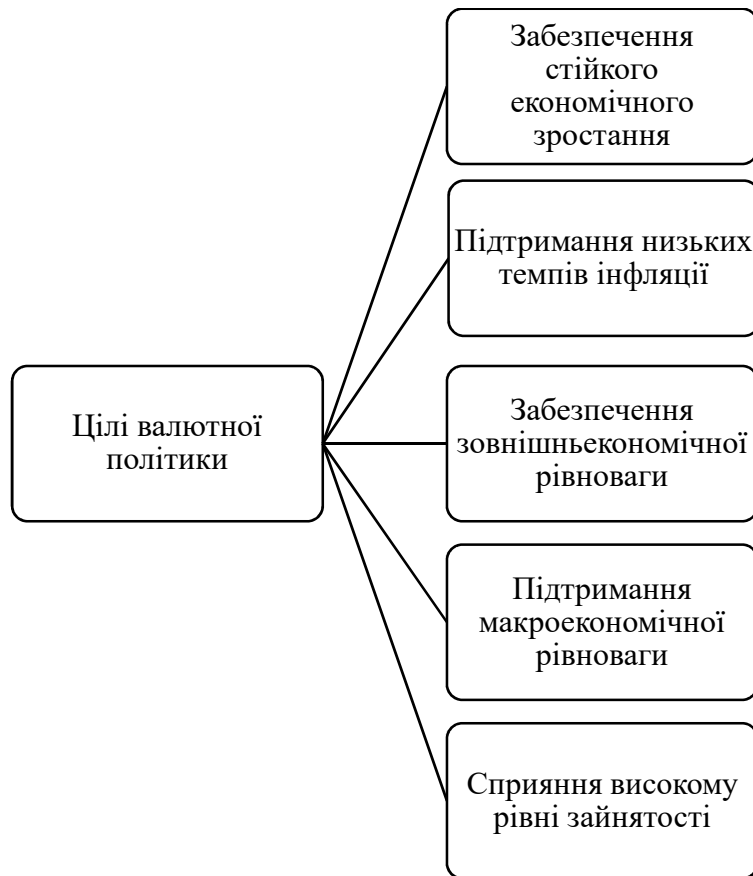

Рис. 1.2. Цілі валютної політики [2]

Отже, валютна і монетарна політика є важливою складовою державної економічної політики за своїми цілями, сутністю та пріоритетами. Неабияк вагому роль відіграє вплив держави на всю систему валютних та грошово-кредитних відносин і становить основний зміст монетарної та валютної політики.

Першочерговим завданням монетарної політики є досягнення та забезпечення цінової стабільності. Цінова стабільність передбачає незначне підвищення цін, а не їх незмінність.

На сучасному етапі розвитку економіки України не втратили актуальності питання розвитку ринкових відносин та створення сприятливих умов конкуренції для прискореної інтеграції у світове фінансово-економічне середовище [9, с.44].

За низької та стабільної інфляції доходи та заощадження українців не знецінюються, а підприємці можуть робити довгострокові інвестиції в місцеву економіку, сприяючи створенню робочих місць.

2.2. Інструменти монетарної і валютної політики національного банку України

Національний банк забезпечує цінову стабільність шляхом регулювання інфляції та використання курсу гривні. Основним інструментом монетарної політики є облікова ставка.

Діяльність центральних банків завжди підлягала громадському контролю, що накладало додаткові обов'язки на підвищення ефективності грошово-кредитної політики. Вибір відповідного інструменту грошово-кредитної політики визначається впливом передачі грошово-кредитного механізму на основі поставлених цілей монетарної політики та рівня розвитку країни, тому універсальне правило для всіх країн не приймається.

Кожен центральний банк сам обирає найбільш ефективний спосіб проведення монетарної політики та несе відповідальність за досягнення поставлених цілей, на рівні досягнення цілей, поставлених монетарним регулятором, визначає рівень довіри економічних агентів до центральних дій. Банківська діяльність додатково сприяє підвищенню ефективності монетарної політики, тоді як комунікаційна функція центрального банку тепер безпосередньо впливає на один із механізмів переказу грошей – канал очікування [38]

При використанні інструментів грошово-кредитної політики та грошово-кредитного регулювання необхідно враховувати наявність часового лагу між застосуванням регуляторних заходів та їх впливом на грошово-кредитний сектор. На основі теоретичного огляду інструментів монетарної політики, що використовуються центральними банками світу, розглянемо практичні підходи до використання основних інструментів монетарної політики, які використовуються Національним банком України для досягнення цілей монетарної політики.

Загалом інструменти монетарної політики можна поділити на три групи (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Інструменти монетарної політики [25]

Класифікація інструментів грошово-кредитної політики передбачає їх вибір за кількома ознаками. Особливої уваги заслуговує класифікація інструментів грошово-кредитного регулювання за дією на об'єкт регулювання. За цією ознакою виділяють:

- інструменти прямого впливу (адміністративні) - запровадження для комерційних банків обмежень на кредити; Прямий розподіл кредитних ресурсів, наданих комерційним банкам під час рефінансування, між окремими галузями та секторами; пряме регулювання процентної ставки тощо – застосовне до країн, що розвиваються;

- інструмент непрямого (опосередкованого) впливу (ринковий)
- зміна облікової ставки [5]

Центральний банк не може повністю контролювати пропозицію грошей шляхом проведення монетарної політики, оскільки вона містить депозити, які не є частиною балансу центрального банку.

Операції на відкритому ринку – це операції, під час яких центральний банк купує та продає цінні папери, що впливає на ресурсні можливості комерційних банків.

Центральний банк купує цінні папери, якщо йому потрібно збільшити пропозицію грошей в обігу, і продає цінні папери, коли йому потрібно зменшити пропозицію грошей. Існує два типи операцій на відкритому ринку:

- Динамічний – спрямований на зменшення або збільшення загальної пропозиції грошей за умови, що інші фактори не впливають на пропозицію грошей.

- Захисний – інші фактори, які мають на меті впливати на пропозицію грошей, коли загальна пропозиція грошей знаходиться на стабільному рівні. Коли ці фактори зменшують пропозицію грошей, певну кількість цінних паперів необхідно придбати на відкритому ринку, щоб стабілізувати пропозицію.

Основним інструментом монетарної політики є облікова ставка її трактують як інструмент монетарної політики, регулювання облікової ставки відсотка, яка здійснюється шляхом надання центральними банками кредитів комерційним банкам. Зміни облікової ставки впливають на ціну власних кредитних ресурсів комерційних банків, що, у свою чергу, впливає на рівень кредитних процентних ставок, що, у свою чергу, впливає на зміну попиту клієнтів на банківські кредити.

Облікова ставка є одним із монетарних інструментів. Центральний банк використовує облікову ставку для визначення орієнтиру вартості залучених та інвестованих у поточному періоді коштів банками та іншими суб'єктами грошового ринку.

Тому вкрай важливо розрахувати оптимальний рівень відсоткових ставок, якого буде прагнути досягти грошово-кредитна політика, адже чим вища відсоткова ставка, тим «дорожчими» будуть кредити, і як наслідок грошова маса в обігу зменшиться. І навпаки, якщо процентні ставки нижчі, кредитування стає «дешевшим», а пропозиція грошей збільшується.

Останнім ключовим інструментом монетарної політики є зміна норм обов'язкових резервів. Сенс цього механізму дуже простий. Центральний банк безпосередньо впливає на пропозицію грошей і банківський кредит, змінюючи коефіцієнт резервування депозитів. Коли норма обов'язкового резервування падає, комерційні банки мають можливість підвищити ліквідність своїх активів і випустити нові гроші шляхом надання додаткових позик. Ці можливості зменшуються в міру збільшення резервних вимог. Не менш важливо, що певна зміна стандарту обов'язкових резервів може призвести до експоненціального збільшення або зменшення зобов'язань банківської системи, оскільки лише невелика частка всіх активів комерційних банків знаходиться у формі готівки [27]

У різних країнах цей інструмент використовується в монетарній політиці лише в окремих випадках. Варто зазначити, що часті зміни розміру обов'язкових резервів ускладнюють такий контроль. Використання рівня обов'язкових резервів як інструменту більше сприяє вирішенню негайних, а не довгострокових завдань грошово-кредитної політики.

Отже, чим вищі нормативи резервування, тим менша величина кредитних ресурсів, які є в розпорядженні комерційного банку і які можуть бути використані ним в здійсненні кредитних операцій, і навпаки.

Таким чином, впливаючи на пропозицію грошей, облікова ставка безпосередньо впливає на кредитну активність і, відповідно, на динаміку кон'юнктури ринку. Діяльність центрального банку, спрямована на досягнення стратегічних і стратегічних цілей валютної політики держави, неможлива без використання певних інструментів.

Інструменти валютної політики — це певні операції та механізми, за допомогою яких центральний банк може впливати на поточну орієнтацію монетарної політики, що впливає на організацію відносин у країні [16].

Інструменти, по суті, є одними з методів центрального банку, за допомогою яких вони впливають на діяльність економічних агентів щодо управління станом грошового ринку країни та вартістю своєї валюти.

Використання інструментів валютної політики базується на ряді конкретних принципів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Базові принципи використання інструментів валютної політики [32]

№п/п	Назва принципу	Основна характеристика
1.	Ефективність	Імовірність отримання бажаного результату за рахунок використання певного інструменту валютної політики відповідно до її стратегічних орієнтирів
2.	Прозорість	Правильне і однозначне розуміння всіма учасниками грошового ринку намірів центрального банку використовувати той чи інший інструмент
3.	Рівноправність	Центральний банк однаково ставиться до всіх суб'єктів валютного ринку, незалежно від їх статусу.
4.	Послідовність	Відсутність різких, непередбачуваних змін у порядку та способах використання того чи іншого інструмента валютної політики, а отже, дії центрального банку у довгостроковій перспективі мають бути прогнозованими для всіх учасників ринку, щоб не допустити панічних настроїв та ажіотажу
5.	Гнучкість	Наявність можливостей для маневру при використанні інструментів валютної політики, що означає наявність у центрального банку можливостей проведення зворотних операцій у разі потреби оперативного реагування на зміну поточних цілей політики

Механізм використання інструментів валютної політики включає формування системи заходів контролю за валютними операціями на певний період і вибір найбільш ефективного методу впливу на діяльність. З цією метою набір інструментів, які використовують центральні банки для здійснення валютної політики, поділяють на дві категорії: загальні інструменти та спеціальні інструменти (рис. 1.4).

Отже, до загальних інструментів реалізації валютної політики належать насамперед: дисконтна політика центрального банку країни, політика обов'язкових резервів і політика роботи на відкритому ринку. Спеціальні інструменти, в свою чергу, поділяються на економічні (девізна політика, диверсифікація валютних резервів, регулювання режиму валютного курсу, а також політика девальвацій та ревальвацій національної валюти) і адміністративні інструменти, до яких, перш за все, належать валютні обмеження [9].

Практичне використання інструментів валютної політики відображає зміст функціонування центрального банку щодо впливу на всіх суб'єктів валютного ринку і характеризує його як головний орган, наділений державою відповідними повноваженнями і здатний активно впливати за допомогою різних засобів і методів практично на всі аспекти валютних відносин у країні.

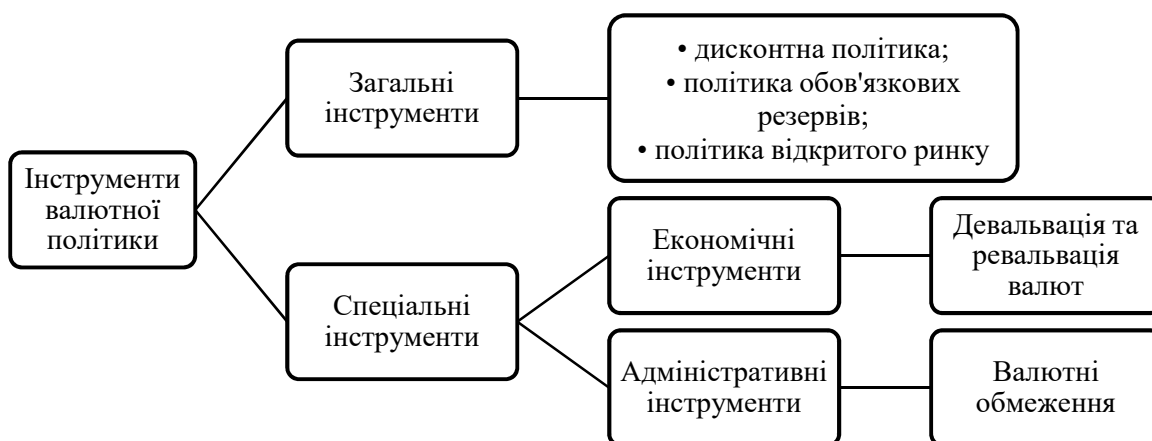

Рис. 1.4. Основні інструменти валютної політики [8]

Загальні інструменти валютної політики - це засоби і методи, які використовує центральний банк для реалізації стратегічних завдань валютної політики, які впливають на грошовий сектор економіки через пропозицію грошей і ринкові процентні ставки [24]

Вплив загальних інструментів валютної політики впливає на динаміку обмінного курсу та шанси досягнення інших цілей, визначених стратегією монетарної політики держави.

До складу загальних інструментів валютної політики належать [16]:

- дисконтна політика;
- політика обов'язкових резервів;
- політика відкритого ринку.

Підвищення ефективності дисконтної політики та її дієвості як інструменту валютної політики є завданням, яке має охоплювати не лише сферу

відповідальності Національного банку України, а й широкий спектр макроекономічних заходів. Державна політика щодо забезпечення структурних перетворень в економіці та фінансової стабільності.

Іншим поширеним інструментом валютної політики є політика резервних вимог, яка трактується як один із класичних інструментів, що використовуються центральними банками для регулювання грошового ринку, управління пропозицією грошей і підтримки темпів зростання пропозиції грошей у заздалегідь визначеному діапазоні. Межі зростання загальної грошової маси та її окремих агрегатів. Реалізація цього методу передбачає зміну центральним банком норм, згідно з якими комерційні банки зобов'язані зберігати частину коштів, що знаходяться на рахунках у центральному банку [11].

Сучасне трактування політики обов'язкових резервних вимог передбачає їх використання центральними банками в кількох напрямках.

По-перше, як уже зазначалося, це засіб підтримки ліквідності банківських установ. Надійною гарантією інвестування клієнтів має стати створення централізованого валютного фонду в рамках банківської системи. Іншими словами, мінімальний резерв мав гарантувати інтереси вкладників при вилученні ресурсів з комерційних банків за певних обставин.

Нині така функція для банківської системи зазвичай пов'язана із забезпеченням стабільності її діяльності. Це, з одного боку, сприяє безперебійному функціонуванню платіжно-розрахункового механізму, а з іншого — певною мірою знижує ризик вкладень банків та їх втрати від можливого банкрутства.

По-друге, резервні вимоги є засобом впливу на ресурсний потенціал комерційних банків. Саме друга функція є основною, оскільки мінімальні резервні вимоги впливають на кредитоспроможність комерційних банків, регулюючи кількість грошей в обігу. Встановлений центральним банком рівень мінімальних резервних вимог безпосередньо впливає на кількісні нормативи кредитування банківською системою реального сектору економіки та, зрештою,

визначає обсяг грошової маси.

Тому резервні вимоги використовуються центральними банками для вирішення макроекономічних довгострокових завдань стабілізації грошового обігу та регулювання обсягу грошової маси (маси), тобто як інструмент монетарної політики. Збереження частини коштів, які залучають банки, має на меті обмежити їх здатність збільшувати пропозицію грошей.

Останнім важливим інструментом є політика відкритого ринку. Політика відкритого ринку — це набір дій центрального банку з купівлі або продажу цінних паперів з метою впливу на ресурсну базу комерційних банків [6]

Ці дії центрального банку призводять до зміни резервів комерційних банків, що, у свою чергу, впливає на обсяг і вартість банківських кредитів. У результаті центральний банк має можливість впливати на розмір грошової маси та рівень ринкових процентних ставок у бажаному напрямку, тобто досягати раніше поставленої мети.

Політика відкритого ринку широко використовується в регулятивній діяльності центрального банку. Це найбільш ефективний і гнучкий метод валютної політики. Результати використання цього методу можуть бути точно передбачені центральними банками, а його дія забезпечує потужний вплив на грошовий ринок, а отже, і на економіку в цілому. Позитивним моментом цього методу є те, що центральний банк самостійно визначає обсяги, строки та напрямки операцій на відкритому ринку і таким чином повністю контролює використання цього методу. Результати операційної діяльності на відкритому ринку легко коригуються [17]

Тепер перейдемо до аналізу спеціальних інструментів валютної політики. Як зазначалося з рис.3.1. що вони бувають таких видів як економічні та адміністративні інструменти.

Проаналізуємо детальніше економічні інструменти. Економічні інструменти валютної політики передбачають використання різноманітних засобів стимулювання економічної зацікавленості суб'єктів ринку у здійсненні тих чи інших валютних операцій з метою впливу на динаміку обмінного курсу

та інші макроекономічні параметри розвитку національного господарства [7].

Проаналізуємо поняття девальвації і ревальвації валют який трактується як важливим інструментом валютної політики, суть якого полягає у здійсненні діяльності Центрального банку країни, офіційно спрямованої на зміну обмінного курсу національної валюти в бік його зниження чи підвищення.

Використання цього інструмента пов'язана, з відмінностями у темпах інфляції в різних країнах, у результаті чого реальні обмінні курси національних валют суттєво відхиляються від курсів, встановлених офіційно. Це зумовлює об'єктивні причини коригування обмінних курсів національних валют різних країн, що власне і здійснюється шляхом проведення девальвації або ревальвації.

Об'єктивною умовою девальвації є завищення офіційного курсу відносно реальної купівельної спроможності національної грошової одиниці. Якщо, скажімо, одна країна має вищий рівень інфляції, ніж інша, її валюта матиме меншу купівельну спроможність, і тому обмінний курс повинен знизитися, оскільки він уже відображає меншу кількість товарів і послуг.

Основними наслідками девальвації економічної системи країни можуть бути такі:

1. Девальвація вигідна експортерам, оскільки сприяє підвищенню цінової конкурентоспроможності їхньої продукції. Це пояснюється тим, що вони отримують девальваційну надбавку при обміні валютного доходу на національну грошову одиницю, а отже, зберігаючи власні прибутки, можуть знижувати іноземні ціни.

2. У результаті девальвації стимулюється зростання чистого експорту країни, що позитивно впливає на стан платіжного балансу та сприяє надходженню валютних надходжень.

3. Девальвація шкодить імпортерам, оскільки вони змушені витратити більше національної валюти на купівлю іноземної валюти для міжнародних розрахунків та оплати імпортних контрактів [18].

Протилежним за дією до девальвації інструментом реалізації валютної

політики є ревальвація.

Ревальвація (англ. “revaluation”) – це підвищення курсу національної валюти щодо іноземної та міжнародних валютних одиниць.

Об’єктивною передумовою ревальвації є нижчий рівень інфляції. Внаслідок цього купівельна спроможність національної грошової одиниці занижена відносно іноземної, що зумовлює необхідність підвищення офіційного курсу національної валюти. Це означає, що іноземні валюти знецінюються швидше, ніж національні, і тому підлягають ревальвації.

Ревальвація за умовами системи золотого стандарту являла собою підвищення в законному порядку металевого вмісту грошових одиниць і використовувалася як метод грошової реформи для стабілізації внутрішнього обігу банкнот і відновлення їх обміну на золото. Як правило, ревальвація завершувала систему заходів щодо відновлення купівельної спроможності національної валюти після її інфляційної девальвації та супроводжувалася відновленням обміну банкнот на золото за доінфляційним курсом.

Адміністративні інструменти валютної політики передбачають комплекс заходів щодо нормативного регулювання різних аспектів функціонування валютного ринку країни та діяльності його учасників. Важливим доповненням до економічних важелів реалізації монетарної політики є адміністративні інструменти. Основним напрямом адміністративного регулювання валютних операцій є політика валютного обмеження [16].

Валютні обмеження - це комплекс заходів регулювання, які передбачають встановлення законодавчих або нормативних правил щодо заборони, обмеження та регулювання операцій резидентів і нерезидентів з валютою та валютними цінностями [7].

Валютні обмеження є одним із найважливіших інструментів реалізації грошово-кредитної політики держави. Вони можуть, зокрема, включати такі сфери адміністративного регулювання валютних відносин:

- формування нормативно-правової бази валютного ринку;
- регулювання окремих видів валютних операцій;

Формування правової бази валютного ринку має на меті створення правового поля для здійснення організаціями валютного ринку валютних операцій, головним чином шляхом регламентації порядку їх здійснення через систему законодавчих та нормативних актів.

В Україні основними законодавчими актами, що регулюють діяльність валютного ринку та валютні операції суб'єктів господарювання, є:

- Закон України «Про Національний банк України» [13];
- Закон України «Про банки і банківську діяльність» [12];
- Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [14];
- Закон України «Про валюту і валютні операції» [29].

Крім того, нормативну базу, що формує систему валютних обмежень, формує комплекс відповідних пропозицій Національного банку України.

Отже, саме інструменти реалізації монетарної політики, що використовуються відповідно до визначених стратегічних орієнтирів, формують її специфічний зміст, відображаючи спрямованість діяльності центрального банку на досягнення кінцевих цілей монетарної політики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МОНЕТАРНОЇ І ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У 2014-2023 РОКАХ

2.1. Структура та показники банківської системи України

Згідно зі статтею 4 Закону України "Про банки і банківську діяльність", банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що діють на території України згідно з положеннями цього Закону та інших законів України [4].

Основні функції банківської системи, такі як трансформаційна, емісійна та стабілізаційна, відомі, але саме завдяки трансформаційній функції банківська система створює умови для зростання суспільного багатства.

За архітектурою банківська система України дворівнева, і кожен її елемент має свої специфічні завдання та функції. Національний банк України (НБУ) є банком першого рівня, а його статус та функції регламентуються Законом України "Про Національний банк України". Згідно зі статтею 2 цього закону, Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, чий завдання, функції та повноваження визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України [5].

НБУ, як регулятор грошового ринку, відповідає за рівень інфляції, регулює та контролює діяльність комерційних банків, є емісійним центром та нагромаджує міжнародні резерви країни. Головною метою та завданням Національного банку залишається досягнення цінової і фінансової стабільності, як визначено в статті 6 Закону України "Про Національний банк України" [5].

Національний банк України веде Державний реєстр комерційних банків, який містить інформацію про банки та їх відокремлені підрозділи, філії та

представництва іноземних банків в Україні. За 2022 рік з ринку позикових капіталів виведено два комерційні банки, і на кінець 2022 року у Державному реєстрі банків України було 67 комерційних банків. На початку 2023 року ліцензію відкликано у ще двох комерційних банках, залишивши 65 працюючих банків, зокрема 14 системно важливих. Нині 63 діючих.

Динаміка кількості комерційних банків вказує на їх зменшення, переважно через банки з національним капіталом, загалом зменшившись на 64% протягом 9 років. Цікаво, що участь іноземного капіталу в банківській системі залишається майже незмінною, і державний сектор значно збільшив свою частку у структурі активів банківської системи, досягнувши 50.6% у 2022 році [6].

Банківська система завжди стикається з численними ризиками, а її діяльність є передусім ризиковою. Воєнний стан та його негативні економічні, політичні та демографічні наслідки суттєво підвищили ризики для кожного комерційного банку та банківської системи в цілому, призводячи до фінансового шоку на початку війни.

Таблиця 2.1

Кількість комерційних банків в Україні за період 2014-2023 рр. [25]

Період	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	Зі 100% іноземним капіталом
2014 рік	180	49	19
2015 рік	163	51	19
2016 рік	117	41	17
2017 рік	96	38	17
2018 рік	82	38	18
2019 рік	77	37	23
2020 рік	75	35	23
2021 рік	74	33	23
2022 рік	71	33	23
2023 рік	65	29	21

З таблиці 2.1 видно, що протягом періоду з 2014 по 2023 рік спостерігається систематичне зменшення кількості діючих банків в Україні. Загалом кількість банків зменшилася майже втричі, з 180 у 2014 році до 65 у 2023 році. За цей час також відбулася значна реструктуризація власницької структури банківської системи, при чому кількість банків з іноземним капіталом зменшилася на 41%, водночас зокрема банків із 100% іноземним капіталом на кінець 2023 року залишилося 21.

Це може свідчити про тенденцію до збільшення консолідації та зменшення фрагментації в банківській системі України. Збільшення кількості банків із 100% іноземним капіталом у відсотковому виразі може вказувати на збільшений інтерес з боку іноземних інвесторів у фінансовому секторі країни, а зменшення загальної кількості банків може свідчити про поглиблення конкуренції та підвищення вимог до фінансової стійкості учасників ринку.

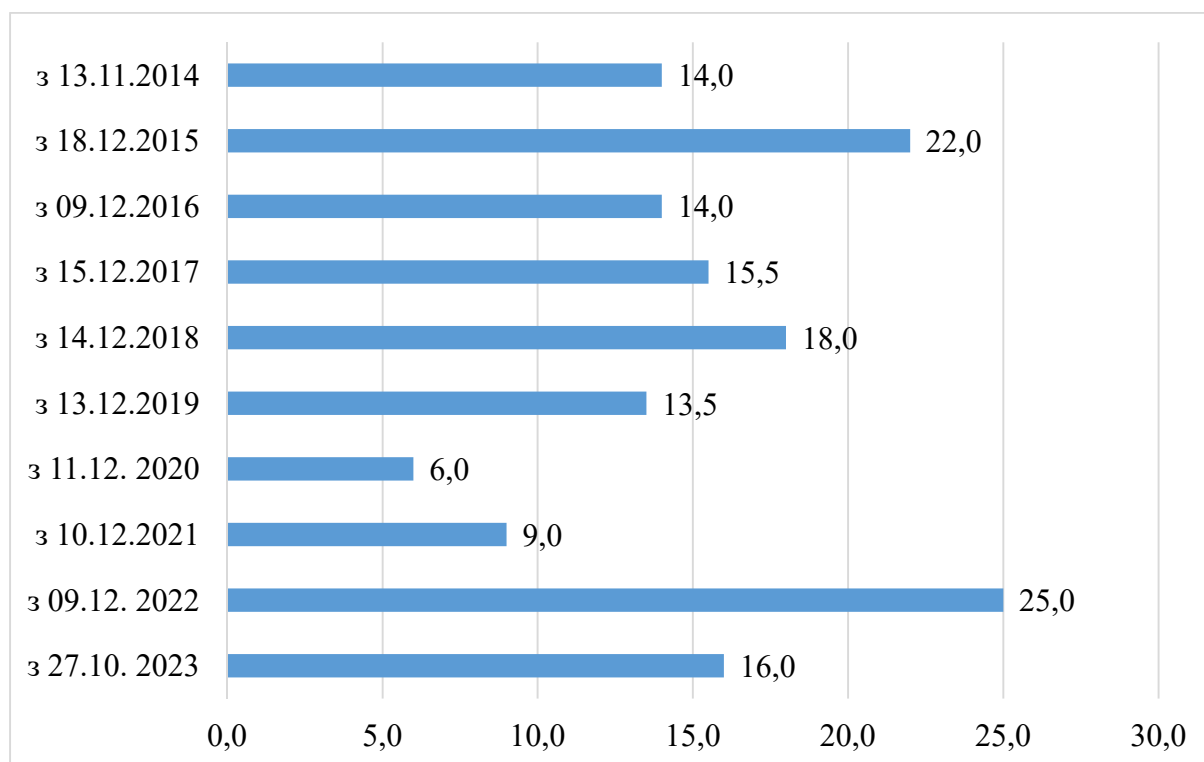

Рис. 2.1. Динаміка показників облікової ставки, % [26]

З аналізу динаміки облікової ставки (рис. 2.1), можна визначити, що цей ключовий показник монетарної політики зазнав значних змін протягом останніх кількох років.

На період з листопада 2014 року по жовтень 2023 року спостерігається значна коливання облікової ставки. Зокрема, у грудні 2018 року ставка досягла максимального значення - 18,0%, що було пов'язано, ймовірно, з потребою стримання інфляції та забезпечення стабільності економічної ситуації.

У 2019 році спостерігалася невелика зниження ставки, але в 2020 році, відповідаючи на виклики пандемії COVID-19, Національний банк знову підвищив облікову ставку до 6,0%.

З листопада 2022 року по жовтень 2023 року ставка знову зросла, досягнувши 16,0%, що може вказувати на зусилля Національного банку зберігати фінансову стабільність та управляти інфляцією в умовах економічних труднощів чи невизначеності. Така динаміка свідчить про активну роль монетарних регуляторів у відповідь на зміни в економічному середовищі та світовій кон'юктурі.

Впроваджений у кінці 2022 року режим інфляційного таргетування монетарної політики Національного банку України націлений на утримання інфляції на рівні не більше 5%, що вдалося досягти через підвищення облікової ставки до 25%. Однак ефективний контроль інфляції має взаємозв'язаний ефект, оскільки, крім стримування інфляції, він також гальмує виробництво та загальний попит.

Також важливо враховувати, що економічні показники реагують на монетарні заходи з певною затримкою, оскільки депозитні та кредитні ставки, визначені ринковими учасниками, реагують на зміни облікової ставки з певним часовим лагом. Тривалість цього лагу визначає зміни внутрішнього попиту, оскільки учасникам грошового ринку потрібен час для прийняття вірних інвестиційних та споживчих рішень.

З початку 2017 року до лютого 2022 року в Україні діяв плаваючий валютний курс. Аналіз офіційного обмінного курсу гривні щодо двох основних іноземних валют показує, що протягом 2017-2021 років на валютному ринку відбувалася відносна стабільність. Короткочасні періоди незначної ревальвації, спостерігалися у 2018-2019 та 2021 роках, чергуючись з періодами девальвації у

2020 році. Особливо важливим фактором девальвації був вплив пандемії коронавірусної хвороби (рис. 2.2).

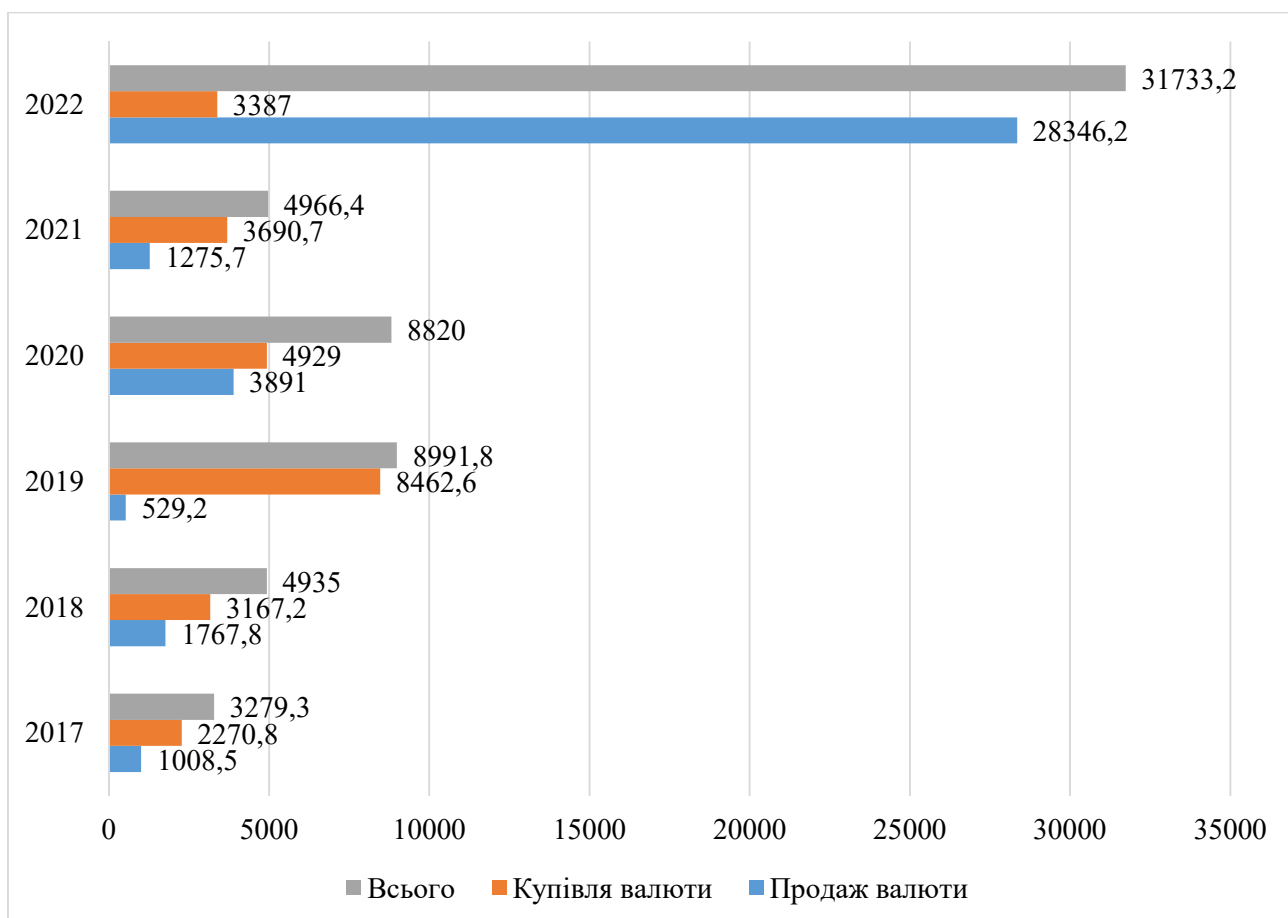

Рис. 2.2 Загальний обсяг продажу – купівлі валюти НБУ за 2017 по 2022 роки млн дол. США [25]

Починаючи з лютого 2022 року і з початком війни в Україні, було введено систему фіксації офіційного валютного курсу. Первісно цей курс складав 29,25 гривень за долар, але з липня відбулася подальша девальвація, і курс піднявся до 36,57 гривень за долар.

Ця офіційна фіксація курсу залишилася незмінною до кінця року. Цей адміністративний захід був впроваджений з метою запобігання можливим ризикам дестабілізації валютного ринку, його коливанням та неконтрольованою девальвацією, які могли б мати серйозні негативні наслідки для соціально-економічної системи країни, що перебуває в умовах війни.

Окрім фіксації курсу, були вжиті інші обмежувальні заходи для стримування попиту на іноземну валюту та збільшення її пропозиції. Ці заходи

включали скорочення строків надходження валютної виручки, обмеження операцій з готівковою валютою, введення мораторію на транскордонні валютні платежі та обмеження валютних розрахунків з учасниками з Росії і Білорусі.

Слід пам'ятати, що гривня є внутрішньо конвертованою валютою, і тому її курс формується на основі пропозиції іноземної валюти, яка визначається обсягами її надходження на внутрішній ринок. Якщо ці надходження зменшуються, а попит на валюту залишається стабільним або зростає, то гривня може розпочати девальвацію через зростання дефіциту пропозиції іноземної валюти. У таких умовах стає фактично неможливим забезпечити стабільність валютного курсу шляхом валютних інтервенцій центральним банком, оскільки валютні резерви не поповнюються, а обсяги інтервенційних операцій лише зростають..

Головними чинниками, що призвели до підвищення вартості долара в Україні до виникнення військових дій, традиційно вважались збільшений попит на валюту через погіршення ситуації на зовнішніх ринках та сезонні закупівлі енергоносіїв. Разом з тим, пропозиція валюти обмежувалася через виплати за іноземними облігаціями. Також дефіцит платіжного балансу в Україні мав значний негативний вплив на ці процеси.

Проводячи аналіз головних факторів, що впливають на деградацію національної грошової одиниці щодо іноземної валюти, важливо враховувати наступне. Україна відзначається як країна з розвинутою сировинною економікою, і, отже, ВВП країни надзвичайно залежить від коливань зовнішніх цін на товари основних напрямків експорту, такі як метали, руди та зерно.

Навіть при урахуванні прибутковості сільськогосподарського сектору економіки, воєнні дії на сході країни, де розташовані значні об'єкти видобутку та машинобудування, поширенням війни на більші території та його величина та руйнівний вплив, суттєво скоротили суми експортної валютної виручки, особливо для підприємств металургійного комплексу, що спричинило дефіцит іноземної валюти на валютному ринку України.

До переліку чинників, що сприяють подальшій девальвації гривні, також слід додати негативні прогнози бізнесу, зменшення припливу прямих іноземних інвестицій, значний зріст видатків на обслуговування державного боргу, деградацію валют країн-торгових партнерів та інші фактори..

Розглядаючи роль валютного курсу в підтриманні рівноваги на валютному ринку України з 2017 по 2022 роки, варто відзначити, що невелика девальвація національної валюти щодо провідних іноземних валют, таких як долар США і євро, в окремі періоди, а також більш значуща девальвація у липні 2022 року, не мали суттєвого деструктивного впливу на встановлення рівноваги на валютному ринку. Навпаки, вони сприяли зменшенню нерівностей на ринку, як у готівковому, так і в безготівковому сегменті валютного ринку.

2.2. Дослідження монетарної і валютної політики Національного банку України

Національний банк України (НБУ) постійно аналізує ситуацію на внутрішньому валютному ринку і, за потреби, вживає інтервенційних заходів з купівлі або продажу іноземної валюти. Загальні обсяги продажу та купівлі валюти НБУ під час проведення валютних інтервенцій за період з 2017 по 2022 роки демонструють значні зміни. В динаміці валютних інтервенцій помітно, що в період від 2017 до 2021 року обсяги операцій із купівлі валюти Національним банком України (НБУ) переважали над обсягами операцій з продажу. Особливо великий цей розрив був у 2019 році. Проте на підсумок 2022 року обсяги продажу валюти НБУ перевищили обсяги купівлі в 8,3 рази. Це свідчить про активну стратегію продажу офіційних валютних резервів країни з метою стримування можливих різких дестабілізаційних наслідків на валютному ринку (рис. 2.3).

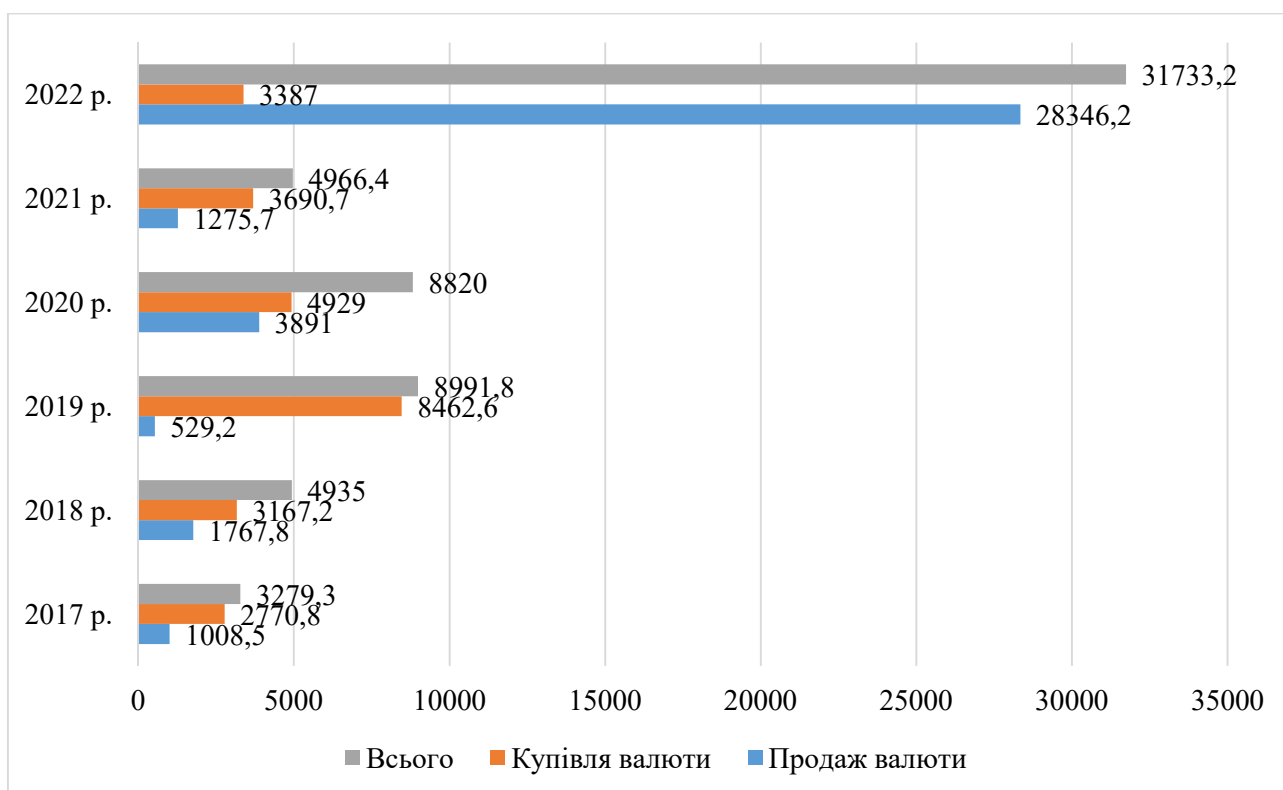

Рис. 2.3 Обсяги продажу-купівлі НБУ іноземної валюти у 2017-2022 роках, млн дол. США. [25]

Отже, внаслідок значних продажів іноземної валюти, необхідно було неминуче спостерігати зменшення офіційних золотовалютних резервів Національного банку України (НБУ). Один з індикаторів стану валютного ринку, а саме його готівкового сегменту, відображається в обсягах операцій з готівковою іноземною валютою (рис. 2.4).

Надані дані свідчать про зростання обсягів готівкових операцій на ринку протягом періоду з 2017 по 2021 роки. Проте важливо зауважити, що в цих роках обсяги продажу валюти населенню в готівковій формі систематично були меншими, ніж обсяги купівлі (з негативним сальдо операцій).

У результаті 2022 року обсяги операцій помітно скоротилися, а сальдо стало позитивним, що означає, що банки продали населенню трохи більше готівкової іноземної валюти, ніж купили від нього. Це сталося в умовах військового конфлікту та введення ряду адміністративних обмежень на операції з готівковою валютою. Готівковий сектор ринку зазнав дуже помітного звуження, практично зменшившись вдвічі.

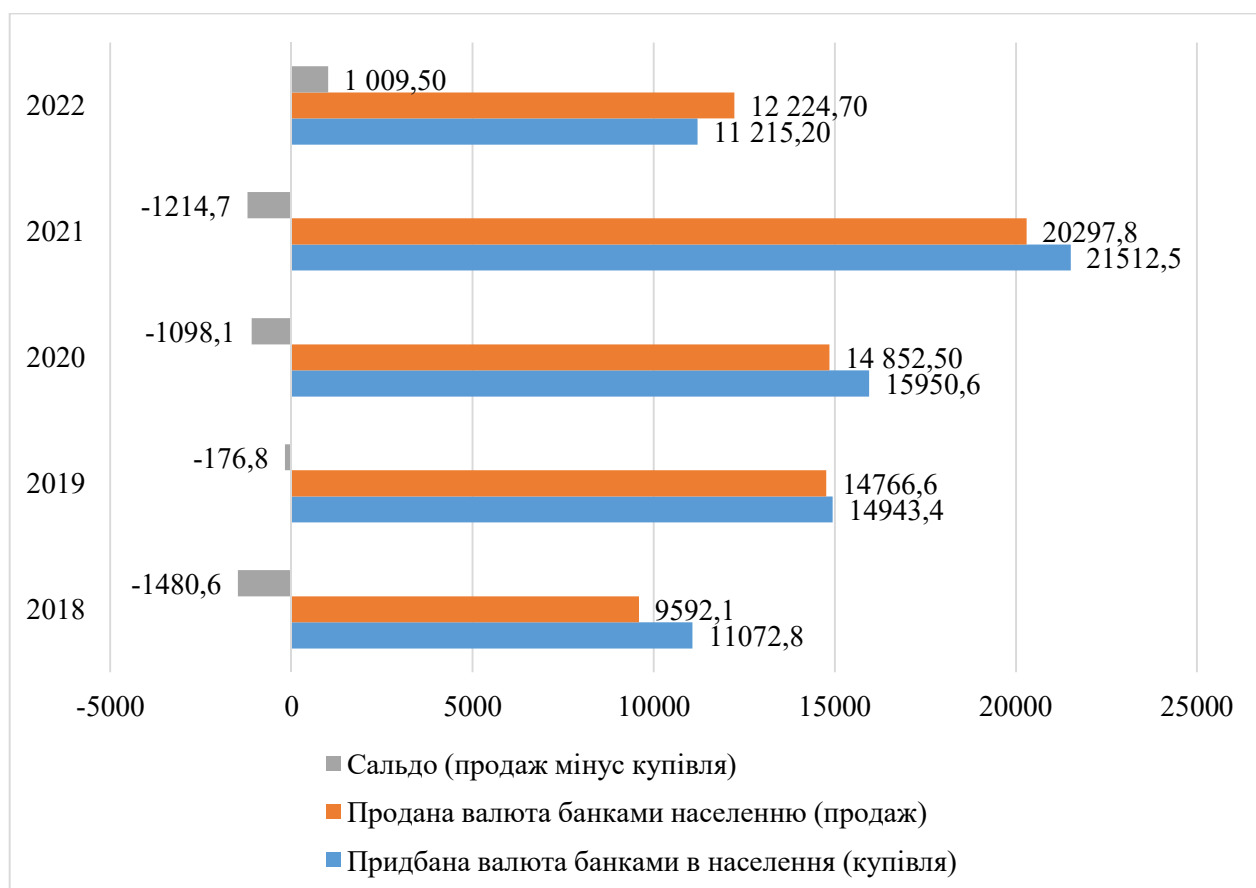

Рис. 2.4. Обсяг операцій з готівковою іноземною валютою в Україні у 2017-2022 роках, млн дол. США в еквіваленті [25]

Також, до початку військових дій обсяги операцій на міжбанківському валютному ринку мали тенденцію до постійного зростання. У 2021 році ці обсяги збільшилися в 2,8 рази порівняно з 2017 роком, що свідчило про поступовий розклад масштабів міжбанківського валютного ринку. Проте, у результаті 2022 року, цей ринок різко зменшився, обсяги операцій скоротилися майже вразі, і банки обмежили свої операції з валютою (рис. 2.5).

Стан рівноваги на безготівковому і готівковому валютних ринках визначається різними чинниками. На безготівковому ринку ці чинники включають в себе такі обсяги як експорт та імпорт підприємств України, золотовалютні резерви Національного банку України, державний борг, прихід та відтік інвестицій, зовнішню кредиторську та дебіторську заборгованість фінансових установ та інших юридичних осіб.

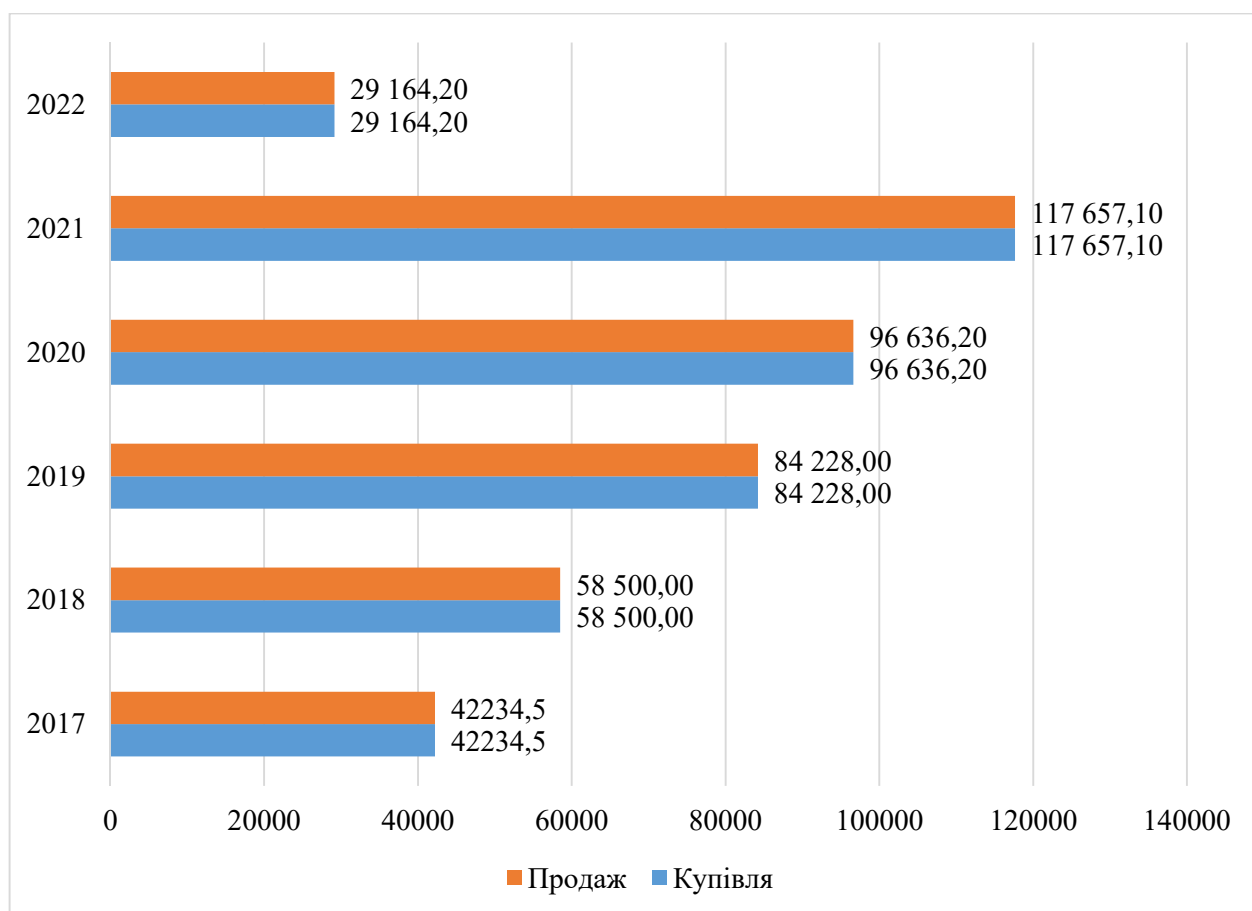

Рис. 2.5. Обсяг операцій банків на валютному ринку України на умовах «тод», «том», «спот» (без операцій НБУ) у 2017-2022 роках, млн дол. США в еквіваленті [25]

Упродовж 2017 року, обсяг готівкових операцій склав 13,311.9 мільярдів доларів США, в той час як сума безготівкових операцій становила 84,469.0 мільярдів доларів США, що виявилось у 6.4 рази більше. На кінець цього року обсяг міжнародних резервів становив 18,808.45 мільярдів доларів США (рис. 2.6).

Подібні пропорції були помітні і в наступні роки, навіть при зростанні обсягів валютних інтервенцій до 2020 року, і їх різкому зменшенні в 2021 році, а також при збільшенні обсягів резервів, які зростали до 2021 року. Проте, за результатами 2022 року розрив між обсягами готівкових та безготівкових операцій скоротився до 2.9 разів на користь останніх. Обсяги валютних інтервенцій відчутно зросли, а обсяги резервів скоротилися.

Досліджуючи важливість різних чинників у формуванні пропозиції іноземної валюти на внутрішньому ринку, слід зосередити увагу на грошових

переказах, які надходять до фізичних осіб в Україну. Грошові перекази представляють собою доходи домогосподарств, які надходять від інших домогосподарств з-за кордону і пов'язані з тимчасовою або постійною міграцією населення.

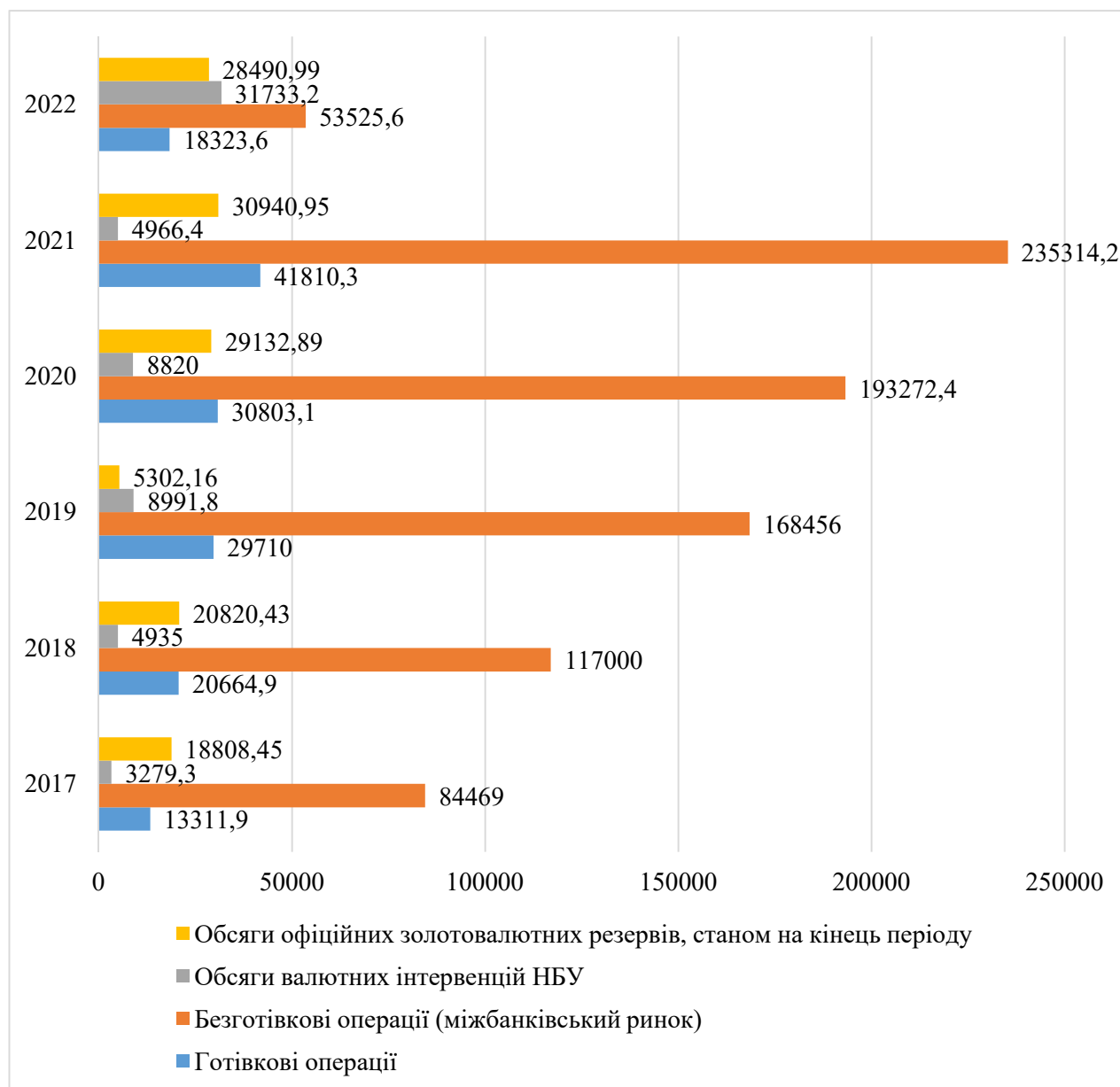

Рис. 2.6. Обсяги основних операцій на валютному ринку України та обсяги міжнародних резервів НБУ у 2017 – 2022 роках, млн дол. США [25]

Аналіз динаміки обсягів отриманих і надісланих грошових переказів в іноземній валюті (переведених в національну грошову одиницю) фізичними особами в період з 2017 по 2022 роки вказує на перевищення отриманих грошових переказів фізичними особами над тими, які надіслали за кордон кошти.

Найбільше перевищення спостерігалось в 2017 році, коли різниця становила 5,4 рази. Проте в подальших роках ця різниця почала зменшуватися, і за перші два місяці 2022 року вона становила лише 1,4 рази. Хоча ця тенденція базується лише на двох перших місяцях 2022 року, вона все ж продовжується. За весь цей період загальний обсяг отриманих грошових переказів в середньому перевищував обсяги надісланих за кордон коштів в 2-5 разів (Додаток А).

Проте загальні обсяги коштів, надісланих за кордон протягом 2017-2021 років, зросли майже в 4 рази порівняно із обсягами отриманих переказів, які зросли менш значущими 1,7 рази. Важливо відзначити, що сума отриманих грошових переказів, виміряних у доларах, за перші 11 місяців 2022 року практично дорівнювала річному показнику за 2020 рік .

Значне перевищення обсягів отриманих грошових переказів порівняно з надісланими коштами за кордон було помітним явищем протягом всього періоду дослідження, особливо вираженим в 2017-2020 роках. Це явище мало позитивний вплив, оскільки сприяло зменшенню розриву між попитом і пропозицією, зокрема в готівковому сегменті валютного ринку України.

Грошові перекази з-за кордону відігравали важливу роль у підтримці платіжного балансу, оскільки значна частина цих коштів конвертувалася в банках на гривні, а валюта виходила на міжбанківський ринок, сприяючи стабільності національного валютного курсу. Також часткова частина цих коштів спрямовувалася до офіційних золотовалютних резервів, особливо якщо Національний банк брав участь у валютних операціях на ринку. Отже, в 2022 році майже всі сегменти валютного ринку значно зменшили обсяги своїх операцій, особливо це стосується міжбанківського сегменту. Протилежний тренд спостерігався щодо масштабів валютних інтервенцій Національного банку. Ці різні напрямки динаміки відображають об'єктивні процеси, які відбувалися на ринку в умовах воєнного стану та активного втручання держави у регулятивну та обмежувальну функцію.

Поширення кризи в глобальному масштабі показало, наскільки взаємопов'язані грошово-кредитна та фінансова сфери. Вони можуть бути

синхронізовані у часі і мати глобальний характер за певних обставин. Однією з таких обставин є вплив на ключові сфери економічної діяльності.

Валютні відносини є складними через дії та мотивації окремих економічних суб'єктів. Валютний ринок виступає об'єктивним організатором цих відносин, який об'єднує зусилля різних економічних суб'єктів та регулює їх, впливаючи на валютні відносини. Тому валютний ринок необхідний для організації валютних відносин.

Валютний ринок України, як і в інших країнах, відображає стан економіки країни. Зараз на міжбанківському валютному ринку України попит на валюту вищий, ніж пропозиція, що призводить до збільшення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти клієнтам банків, зменшуючи чистий продаж іноземної валюти банками клієнтам. Але це незначно зменшило обсяг чистого продажу валюти Національного банку. У безготівковому сегменті валютного ринку банки все ще мають обмеження на формування курсів. Вони мають проводити безготівкові обмінні операції з клієнтами за курсом, де нижня межа - офіційний курс, а верхня - офіційний курс +1% [34].

Зміни на валютному ринку в основному пов'язані з суб'єктивними факторами та нервовою поведінкою фізичних осіб на тлі оголошення мобілізації в російській федерації. В безготівковому сегменті валютного ринку проводяться різні операції, включаючи операції імпортерів і експортерів, де вони купують і продають безготівкову валюту. Це дозволяє імпортерам купувати валюту за курсом, подібним до курсу, за яким експортери продають валюту. У випадку дефіциту на ринку, Національний банк України закриває цей дефіцит шляхом продажу валюти з міжнародних резервів. На 1 липня 2022 року міжнародні резерви НБУ скоротилися до рівня \$22,8 млрд, що є зниженням на \$2,3 млрд у порівнянні з червнем [23].

Основним чинником цього зниження стало продаж майже \$4 млрд іноземної валюти Національним банком на ринку, а також виплати в іноземній валюті, пов'язані з обслуговуванням та погашенням державного боргу, які склали приблизно \$0,8 млрд доларів. Але наступне надходження іноземної

валюти (приблизно 2,8 млрд доларів США) на рахунки уряду України в Національному банку України допомогло підтримувати міжнародні резерви. Зокрема, Сполучені Штати отримали від Світового банку 779,0 мільйонів доларів, від уряду США - Канади 479,4 мільйона доларів США, а від Японського агентства міжнародного співробітництва - 354,2 мільйона доларів США, ще одне джерело - розміщення облігацій внутрішньої державної позики [23].

Національний банк відмовляв громадянам у наданні банківських документів, що підтверджують переміщення валютних цінностей за межами України, включаючи документи про зняття готівки з власних рахунків. Українці, на чиї рахунки накладено арешт органами державної виконавчої влади або фізичними особами-підприємцями, все ж мали право розпоряджатися своїми власними коштами. Клієнти, яким накладено арешт, могли відкривати рахунки у цьому банку та здійснювати операції з коштами до закінчення воєнного стану в Україні. Готівковий ринок під час воєнного стану функціонував в обмеженому режимі, і банки могли продавати іноземну валюту через касу тільки у тому обсязі, в якому вони її придбали від населення.

До початку війни, населення мало можливість вільно переміщувати готівку між готівковим і безготівковим сегментами валютного ринку, і воно вільно здійснювало покупку валюти в банках. Головною причиною коливань курсу готівкової валюти на валютному ринку до оголошення мобілізації в Росії була тимчасова нестача готівки в касах деяких банків. Для вирішення цього питання Національний банк проводив операції з грошовим забезпеченням готівкою системно важливих банків. Встановлення нового офіційного курсу мало обмежений вплив на ціни.

На сьогоднішній день головними чинниками, що спричиняють прискорення інфляції, є наслідки війни на постачання товарів і послуг, а також зростання цін на світовому ринку. У той же час, стабілізація офіційного курсу гривні до долара на більш стабільному рівні дозволяє Національному банку підтримувати стабільність курсу та контролювати динаміку цін в Україні.

Таким чином, після введення воєнного стану в Україні виникли зміни в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, які вплинули не лише на правила оподаткування, але і на ряд обмежень, зокрема терміни валютних розрахунків - платежів за операціями із зовнішнім економічним забезпеченням (табл. 2.3).

Всі ці обмеження і їх уточнення були встановлені постановою Правління Національного банку України від 24.02.2022 року № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [14].

Слід відзначити, що існують кілька умов, при яких скорочений строк для валютних розрахунків не застосовується. До цих умов включаються:

1) У випадку, коли вартість товарів, робіт або послуг, які підлягають імпорту або експорту, не перевищує суму 400 тисяч гривень на дату здійснення операції.

2) У випадку, коли розмір залишку оплати за імпортовані або експортовані товари, роботи або послуги не перевищує суму 400 тисяч гривень на дату граничного строку для розрахунків.

3) До випадків, які входять до списку винятків, встановлених Національним банком України за поданням Кабінету Міністрів України (відповідно до постанови НБУ від 14.05.2019 року № 67) [15].

Впровадження жорстких валютних обмежень для суб'єктів господарювання Національним банком України (НБУ) різко зменшило обсяги купівлі та продажу іноземної валюти і сприяло стабілізації курсу національної валюти (Додаток Б-В).

Під час воєнного стану баланс купівлі-продажу валюти клієнтами банків від'ємно змінився порівняно з передвоєнним періодом. Введення ряду валютних обмежень, спад економічної активності, заблокування портів та інші фактори призвели до зниження попиту на іноземну валюту серед клієнтів.

Поступове пристосування бізнесу до економічних реалій та скасування обмежень на операції, пов'язані з експортом та імпортом товарів, робіт і послуг,

сприяло невеликому, але стійкому зростанню операцій з купівлі-продажу валюти.

Важливо відзначити, що жорсткі валютні обмеження не були введені лише для бізнесу, а також стосувались населення через встановлення лімітів на зняття готівкових національних та іноземних валют з поточних рахунків, здійснення переказів P2P та карткових операцій. Головною метою цих заходів було зменшення тиску на валютний ринок та запобігання непродуктивному виведенню капіталу за кордон.

НБУ також запропонував населенню інструмент захисту своїх заощаджень від девальвації шляхом використання строкового депозиту, прив'язаного до офіційного курсу. Цей новий фінансовий інструмент дозволяє клієнтам купувати долари США за офіційним курсом НБУ і розміщувати їх на строковому депозиті (від 6 місяців) з обов'язковим поверненням купленої валюти за офіційним курсом на день завершення депозиту [23].

Однією з нових заборон було обмеження на публікацію інформації про курси купівлі та продажу іноземних валют за межами кас установ та намагання залучити до цього надмірну увагу будь-якими символами. Також в пунктах обміну валют обов'язково встановлювалася система відеоспостереження [15].

Заборонено було також здійснення переказів з України за кордон в іноземній або національній валюті, за винятком випадків, пов'язаних із лікуванням чи смертю громадян, а також витратами на оплату навчання. Обмежень на вхідні перекази з-за кордону не встановлено.

Фізичні особи, які займаються волонтерською діяльністю, мають можливість купувати та вивозити валюту за кордон, дотримуючись щомісячного ліміту у 400 тисяч гривень в еквіваленті. Або вони можуть без обмежень користуватися гривневими платіжними картками для придбання товарів, які сприяють підвищенню обороноздатності України. Ці товари включають в себе військову та тактичну екіпіровку, такі як військові форми, каски, бронежилети, тепловізори і багато інших.

При цьому банки зобов'язані забезпечити безперебійну роботу своїх відділень у випадках, коли немає загрози здоров'ю та життю громадян, а також забезпечити доступ до сховищ та сейфових скриньок та постійно поповнювати банкомати готівкою у необмеженій кількості.

Установлення фіксованого курсу гривні на 24 лютого 2022 року на рівні 29,25 гривень за 1 долар США, що було подальше скориговано 21 липня цього року до 36,57 гривень за 1 долар США, відіграло ключову роль у забезпеченні стабільної функціонування всієї фінансової системи України. На сьогоднішній день фінансові установи успішно забезпечують грошові потреби населення, забезпечуючи готівкову валюту обсягом, що становить всього лише 2/3 обсягів з 2021 року, при збереженні фіксованого курсу на рівні 36,57 гривень за 1 долар США [34].

Важливим є той факт, що фактичний курс купівлі долара США майже не відхиляється від офіційного рівня, що свідчить про відсутність паніки на валютному ринку та загальну ефективність грошової політики державного регулятора. Заходи стабілізації також відобразилися на обсягах міжнародних резервів, які спочатку знижувалися з рівня 30,941 мільярдів доларів США у січні 2022 року до 22,387 мільярдів доларів США у липні 2022 року. Проте, до жовтня поточного року вдалося підвищити їх обсяг до 25,246 мільярдів доларів США.

Необхідно враховувати, що з метою зменшення обсягів готівки в національній валюті та стримування інфляції, Національний банк України в червні 2022 року підвищив облікову ставку з 10 до 25% річних. Це підвищення зробило депозитні вклади в національній валюті більш привабливими для інвесторів. Важливим елементом був і психологічний аспект: підтримання довіри населення (вкладників та клієнтів) до банківських установ. У підсумку ці заходи сприяли збільшенню обсягів депозитних вкладень на рахунках населення та юридичних осіб [23].

Додатково, Україна отримала значущу підтримку від міжнародних партнерів у формі близько 25 мільярдів доларів США (на 1 листопада 2022

року) у вигляді безповоротних грантів та пільгових кредитів. Також важливим фактором для стабілізації валютного ринку стала угода щодо можливостей експорту зерна вітчизняними сільськогосподарськими виробниками, що призвело до відповідних валютних надходжень в країну [33].

Проте, навіть при значній роботі з балансування фінансової системи за рахунок різних аспектів, включаючи економічні, технологічні, політичні та соціальні аспекти, фінансові експерти визнають, що найбільший вплив на функціонування валютного ринку під час воєнних конфліктів має психологічний фактор.

Беручи до уваги, що широкі верстви населення можуть суттєво впливати на хід різних економічних подій і процесів, можна стверджувати, що тенденції на валютному ринку є одними з найяскравіших проявів такого поведінкового впливу. За висновками науковців, фінансова сфера, зокрема валютний ринок, найбільш чутливі до зміни кон'юнктури та поведінки економічних суб'єктів через їх значний вплив на наповнення каналів грошового обігу національною та іноземною валютою, формування дефіциту чи надлишку.

Поведінковий характер тенденцій на валютному ринку виникає внаслідок системної неповноти та часто недостовірності інформації про поточний стан та можливі наслідки загроз і криз, а також через емоційний фактор, який впливає на більшість населення при прийнятті рішень. На валютному ринку фахівці виділяють кілька основних поведінкових чинників, що можуть призводити до ірраціональних рішень, включаючи прийняття бажаного за реальне, прагнення до надмірного та легкого збагачення, прагнення підтвердити правильність своїх рішень, групове мислення, песимізм, перекладання відповідальності, зафіксованість на минулому досвіді, упередження через недостатню обізнаність, надмірна самовпевненість і багато інших [6].

Завершення лютого 2022 року виявилось одним з найбільш серйозних періодів, коли проявився поведінковий підхід в різних сферах економіки, фінансів, політики та суспільства загалом. Непередбачуваність подальшого розвитку подій викликала ірраціональні рішення серед населення не лише на

валютному ринку, але й на ринках товарів і послуг тощо. Звичні та достатньо досліджені фактори вихідної поведінки зазнали значних змін під впливом цього непередбачуваного впливу.

Зокрема, за звичайних обставин суб'єкти валютного ринку, бажаючи здійснити надмірні та легкі прибутки, могли швидко реагувати на ризик знецінення національної валюти, активізуючи масове купівлю іноземної валюти за старими низькими курсами, сповнені впевненості, що вони зможуть продати її за вищим курсом в найближчий час.

Акцентуючи увагу на важливому аспекті, варто відзначити, що з початком війни більшість населення зосередила свої зусилля на вирішенні життєво важливих питань, таких як міграція, переселення, харчування, медичне обслуговування і інші. Тільки невелика частина людей, обравши цей час для створення валютних заощаджень (переважно на підставі розуміння ситуації, досвіду минулих криз та наявності відповідної економічної освіти), робила це з метою резервування та захисту від можливих ризиків.

Очікується збільшення темпів зростання споживчих цін до 5,8%, порівняно із рівнем 26,6% у 2022 році (табл. 2.2). Передчасне зниження інфляції в основному пов'язане зі збільшенням пропозиції продуктів харчування, покращеними врожайми, розширенням виробництва та труднощами у експорті сільськогосподарської продукції. Проте, цей фактор буде поступово втрачати вплив. Разом із низькою базовою ставкою цього року для вартості продовольства та зберіганням тиску на витрати бізнесу від зарплат та енергоносіїв, інфляція підніметься до 9,8% до завершення 2024 року [25].

У 2025 році темпи зростання споживчих цін сповільняться до 6% на тлі зменшення геополітичних ризиків, що сприятиме бізнесу в удосконаленні логістики та виробництва.

Економічне відновлення передбачається, не зважаючи на виклики війни. Реальний ВВП виросте на 4,9% у цьому році, завдяки вищій адаптивності українського бізнесу, покращеним врожайам, швидшому розширенню експортних маршрутів та більш великим обсягам бюджетної підтримки.

Прогноз на 2024-2025 роки залишається практично незмінним, навіть при урахуванні тривалого високого рівня геополітичних ризиків. У 2024 році ВВП зросте на 3,6%, з урахуванням бюджетної підтримки, а у 2025 році зростання прискориться до 6% через зменшення геополітичних ризиків та пожвавлення споживчого та інвестиційного попиту [25].

Таблиця 2.2

Основні інструменти сучасної монетарної політики НБУ [25]

Інструменти	Мета застосування	Рівень у 2023 році
Облікова ставка	скорочення грошової пропозиції	збільшення з 10 до 25%
Норми обов'язкових резервів	зниження профіциту ліквідності в банківській системі	за коштами на вимогу та коштами на поточних рахунках юридичних і фізичних осіб - 10% і 20% (в грн) та 30% і 20% (в ін. валюті), відповідно
Фіксація валютного курсу	уникнення невизначеності для населення та стримування девальваційних і інфляційних очікувань	31,8 грн за дол. США
Валютні інтервенції	підтримка курсу національної валюти, вплив на загальний попит та пропозицію грошей	Обсяг купівлі валюти – 62,30 млн. дол. США, продажу – 8172,73 млн. дол. США.
Емісійне фінансування бюджету	фінансування критичних видатків уряду	400 млрд. грн. за минулий рік

Зайнятість та трудові доходи населення будуть поступово зростати, завдяки відновленню економіки. Очікується, що безробіття скоротиться до 16,5% у 2024 році та менше 15% у 2025 році. Новітнім чинником, що гальмує ринок праці, будуть структурні нерівності, спричинені міграцією та нерівномірним економічним відновленням. Реальні доходи населення зростуть майже на 18% у цьому році, а в реальному виразі – на приблизно 4%. Прогноз на 2024-2025 роки також передбачає постійне зростання реальних доходів громадян [33].

Зовнішня допомога залишатиметься важливим ресурсом фінансування бюджетного дефіциту та покриття дефіциту поточного рахунку у 2024–2025 роках. Дефіцит бюджету, без урахування грантів у доходах, досягне майже 29% ВВП у 2023 році, зберігаючи високий рівень і навіть в 2024 році (понад 20%

ВВП). Зменшення геополітичних ризиків дозволить розпочати фіскальну консолідацію, що разом із зростанням доходів бюджету призведе до скорочення дефіциту до 13% ВВП у 2025 році. На фоні цього, значна частина бюджетних потреб буде покриватися міжнародною допомогою. Прогнозується, що обсяг зовнішньої підтримки у 2023 році перевищить 45 млрд доларів США, а у 2024–2025 роках залишатиметься значним, з поступовим зменшенням – до 38,5 млрд доларів США і 25,0 млрд доларів США відповідно [33]. Іншим важливим результатом буде підтримка валютних резервів на рівні більше 41 млрд доларів США наприкінці поточного року та близько 45 млрд доларів США в кінці 2024 та 2025 років [33].

Крім того, у жовтневому Інфляційному звіті розглядається низка спеціальних тем, включаючи питання низьких довгострокових дохідностей та синхронного зростання довгострокових дохідностей суверенних облігацій у 2022 році після тривалого періоду їх зниження в розвинених та країнах з ринками, що розвиваються. Це явище викликає увагу і вимагає ретельного вивчення, особливо у контексті взаємозв'язку з довгостроковими дохідностями розвинених країн і країн із ринками, що розвиваються.

У той же час, валютний ринок ставки жителями столиці та прилеглих районів населення приніс певний хаос, оскільки психологічні фактори стали неоднозначними, виражалися в емоціях та ускладнювали загальну ситуацію в країні.

Попередній досвід валютного ринку свідчив про великий ризик валютної паніки, спричиненого непередбачуваністю подальших подій, гострим підйомом валютного курсу та зростанням попиту при обмеженій пропозиції на фінансових і товарних ринках, що призводило до стрімкого зростання інфляції. Проте, навіть в умовах загальної напруги та раптової кризи, банківська система України продемонструвала надзвичайну стійкість.

Очевидно, що позитивний результат в утриманні валютного ринку від кризи було досягнуто завдяки постійному та систематичному інформуванню населення щодо стану банківської системи та валютного ринку, а також

своєчасному оприлюдненню плану заходів для регулювання та стабілізації загальної соціально-економічної ситуації в країні.

Отримання фінансових інститутів відсоткового доходу від інвестицій у ОВДП може бути розглянуте як штучне джерело прибутку, за допомогою якого комерційні установи утримують свою діяльність за рахунок державних коштів у той період, коли виконання їх основної функції - надання кредитів економічному сектору - зведене до мінімуму.

Дослідження банківської системи за 2022 рік та першу половину 2023 року свідчать про роботу в умовах найскладнішого періоду в історії існування банківської системи України. Країна стикається з реальною загрозою втрати економічної самодостатності через війну, що призвела до значного скорочення виробництва, падіння доходів від експорту та девальвації національної валюти. Національний Банк вживає жорстких заходів у грошово-кредитній політиці, спрямованих на утримання темпів інфляції та стабільності обмінного курсу.

Щодо прогнозу діяльності банківської системи на середньострокову перспективу, виділяються кілька ключових аспектів. Національний банк планує продовжити жорстку монетарну політику рестрикції, спрямовану на утримання темпів інфляції та стабільності обмінного курсу. Міжнародна допомога залишиться головним джерелом фінансування бюджету та зростання міжнародних резервів.

Внутрішні запозичення через ОВДП продовжаться, з банківською системою як основним інвестором. Очікується зменшення ліквідності в банківській системі та підвищення ставок по депозитах для фізичних осіб, що відбудеться одночасно з збільшенням строків їх розміщення у комерційних банках.

Планується також зростання заходів для залучення гривневих депозитів від фізичних осіб на довгий строк. Очікується, що національна валюта повернеться до статусу привабливого інструменту заощадження, сприяючи зниженню тиску на валютний ринок. Планується посилення дезінфляційних

факторів, що, разом із заходами з монетарної політики рестрикції, призведе до уповільнення інфляції до 6,7% у 2025 році.

Зменшення експортних надходжень та значний обсяг імпорту ускладнюватимуть досягнення інфляційної мети НБУ на рівні 5%. Прогнозується зростання вартості кредитних ресурсів та продовження домінування кредитних ризиків в діяльності комерційних банків. Умови світового економічного спаду також впливатимуть на функціонування банківської системи.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОНЕТАРНОЇ І ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

3.1. Проблеми монетарної і валютної політики Національного банку України

Валютні відносини є складною сферою ринкової економіки, тому, що в них взаємопов'язані проблеми національної та світової економіки. У контексті глобалізації постійно зростають міжнародні потоки товарів та послуг, а особливо капіталів та кредитів. Валютний ринок та його регулювання займають провідне місце в економічній політиці країни. Валютне регулювання може стимулювати економічний розвиток у країні та відповідно впливати на стан окремих секторів, галузей та підприємств, а також на місце держави на світовому ринку.

Зміни в економіці країни та її міжнародному становищі, в свою чергу, вони впливають на розвиток валютних відносин і відповідно коригують валютну політику, що здійснюється в державі.

Валютний ринок має велике значення для негайного здійснення міжнародних операцій, захисту від валютних ризиків, диверсифікації валютних резервів, валютних втручання та отримання прибутків його учасниками шляхом різниці в курсах валют. Тому питання, пов'язані з валютою та фінансово-валютною системою, мають велику актуальність та важливість, особливо після світової валютної кризи, коли виникли проблеми щодо вдосконалення організації та регулювання валютного ринку.

Наявність обмежень на позичкові операції в іноземній валюті, які можуть проводитися лише за згодою Міністерства фінансів і при наданні інформації щодо розміру виданих кредитів; залучення іноземних кредитів за умови

попереднього дозволу органів валютного контролю, а також обмеження участі національних банків у наданні міжнародних позик в іноземній валюті [27].

Застосування валютних обмежень та валютного контролю особливо актуальне в країнах, де економіка перебуває на етапі ринкової трансформації. У таких країнах ринкові інструменти валютного регулювання тільки починають формуватись. Це призводить до складнощів у зовнішньоекономічній діяльності, таких як відтік капіталів, зменшення національних валютних резервів і різкі зміни у грошово-кредитній системі тощо.

Основними цілями валютного контролю є захист економік країн від раптових коливань грошово-кредитної системи, зменшення валютних резервів, пов'язаних з рухом капіталу, а також забезпечення національної безпеки. Довгий час головним інструментом досягнення цих цілей були обмеження на рух капіталу.

Отже, введення валютних обмежень є однією з характерних рис валютної політики країн у періоди економічних та фінансових криз. У той самий час валютні обмеження в економіці держав та у їхніх відносинах між собою виконують двоїсту та суперечливу роль. З одного боку, вони служать засобом для збалансування платіжних балансів, підтримки курсів національних валют та концентрації золотих та валютних резервів у державі.

Оскільки валютний контроль обмежує доступ іноземних товарів та капіталу на внутрішній ринок даної країни, він захищає національний ринок від економічної експансії інших держав та сприяє розвитку національного виробництва. З іншого боку, валютні обмеження сприяють розвитку підприємств, які не залежать від імпортової сировини і спрямовані на внутрішній ринок. Проте через те, що інші країни також використовують подібні заходи, валютні обмеження стають значущою перешкодою для проникнення монополій на внутрішні ринки країн. Тому лібералізація валютного режиму не може бути миттєвою і повинна підкріплюватися відповідними макроекономічними умовами.

Запровадження досвіду управління валютою в Україні не може бути відкладене до остаточного переходу до режиму плаваючого курсу. Це завдання можна вирішити через посилення державного втручання.

Проте важливо розуміти, що таке втручання не обов'язково повинно обмежуватися лише валютними операціями. Крім того, слід зосередитися на зміцненні контролю над суб'єктами, які визначають державну політику у сфері валютного регулювання, а також над тими, які безпосередньо ведуть діяльність, використовуючи засоби, визначені законодавством.

Можна виділити декілька основних проблем монетарної і валютної політики Національного банку України:

- Інфляція: Залишкова інфляція та ризик її прискорення в умовах економічної нестабільності. Вплив зовнішніх шоків, таких як коливання цін на енергоресурси та продовольство.
- Валютний курс: Коливання обмінного курсу гривні, спекулятивні атаки та відтік капіталу, обмеженість валютних резервів для стабілізації ринку.
- Відсоткові ставки: Високі реальні відсоткові ставки, що ускладнюють кредитування економіки. Необхідність балансування між підтримкою економічного зростання і стримуванням інфляції.
- Зовнішні борги: Високий рівень зовнішньої заборгованості та необхідність своєчасного обслуговування боргу. Вплив зовнішнього фінансування на валютний курс і резерви.
- Банківський сектор: Проблеми з непрацюючими кредитами (NPL) та рекапіталізацією банків.
- Довіра до НБУ: Відновлення довіри населення і бізнесу до монетарної політики та валютного регулювання. Прозорість і незалежність НБУ від політичного впливу.
- Регулювання ринку: Застосування ефективних інструментів регулювання для запобігання кризовим явищам. Впровадження міжнародних стандартів у сфері банківського нагляду та регулювання.

У перший день російського вторгнення на територію України, Національний Банк України (НБУ) вжив швидких і рішучих заходів для реагування на можливі ризики на валютному ринку. На 24 лютого 2022 року була видана Постанова №18, під назвою «Про роботу банківської системи в період введення воєнного стану» (Постанова №18) [28]. НБУ усвідомлено прийняв ряд заходів, включаючи фіксацію валютного курсу та встановлення обмежень на валютні операції та рух капіталу, з метою збереження стабільності цін та фінансової стабільності.

Справді, адаптація політики НБУ та впровадження антикризових заходів допомогли пом'якшити початковий удар війни для банків, захистити інтереси бізнесу та громадян, а також забезпечити безперебійність фінансових операцій. Зараз ми спостерігаємо помірне поліпшення економічної активності в Україні з квітня-травня. Бізнес поступово відновлює свою діяльність, особливо в спокійних регіонах.

Проте, багато українських компаній все ще працюють на нижчому рівні завантаженості порівняно з довоєнним періодом. Це зумовлено скороченням внутрішнього попиту через війну та відсутністю імпорту, що впливає на можливості виробництва та стабільність виробництва. Проте, імпорт відіграє важливу роль в умовах війни.

Багато підприємств, що раніше забезпечували потреби економіки, зазнали руйнування або пошкодження під час війни. Однак для їх відновлення та продовження роботи необхідні імпортні товари та обладнання. Саме відновлення торгівлі та виробництва відіграє важливу роль в сьогоднішній ситуації, тому без імпорту українському бізнесу не обійтися.

Значне скорочення імпорту не можна пояснити виключно логістичними труднощами та зменшенням попиту. Великий вплив на цей процес справляють валютні обмеження, які призводять до обмеження можливостей підприємців щодо відновлення їхньої діяльності в повному обсязі.

Зокрема, у Постанові №18, виданій Національним Банком України, передбачено заборону на проведення розрахунків за некритичними імпортними

операціями. Це регулювання починає суттєво впливати на діяльність суб'єктів господарювання практично у всіх сферах економіки.

Отже, для здійснення валютних розрахунків резиденти повинні дотримуватися умов, встановлених Кабінетом Міністрів України (КМУ). Перелік таких товарів і послуг був схвалений КМУ вже в перший день війни за допомогою Постанови №153, і з тих пір він неодноразово змінювався. В даний момент цей перелік включає такі групи товарів, як збройно-технічні засоби, сировинні матеріали, паливо, сільськогосподарські та продовольчі товари, а також низку різноманітних послуг, включаючи віртуальні.

3.2. Шляхи вдосконалення монетарної і валютної політики Національного банку України

Наразі, при впровадженні змін для вирішення нагальних питань, які виникли через введені обмежувальні заходи, що, безперечно, були відповідними та необхідними на початку, ситуація вже в іншому стані. Основним аспектом в цьому процесі є активна співпраця та відкритий діалог між регуляторами та підприємцями для досягнення якнайшвидшого позитивного економічного результату, який був би вигідним як для держави, так і для бізнесу.

Навантаження на сферу державних фінансів залишається значним у зв'язку з високими потребами у фінансуванні оборони. Середньомісячні видатки на загальнодержавні потреби наближаються до 6 мільярдів доларів США, а загальна сума витрат з початку року складає понад 17 мільярдів доларів США. Дефіцит загального фонду бюджету, без урахування грантової

допомоги, відповідає параметрам і становить близько 3,5 мільярда доларів США щомісяця.

Однак завдяки отриманню безоплатної фінансової допомоги, щомісячний дефіцит у бюджеті утримується в межах 2-2,5 мільярда доларів США. Не менш важливим досягненням цього року є уникнення фінансування критичних потреб за рахунок безпосереднього монетарного фінансування. В минулому році такий вид фінансування становив понад 12 мільярдів доларів США за середньорічним обмінним курсом. Це досягнення стало можливим завдяки стабільним і регулярним надходженням фінансової допомоги від країн-донорів для невійськових потреб, яка на початку року склала 11 мільярдів доларів США, а також заходам щодо активізації внутрішнього ринку державних запозичень.

Спільними зусиллями Національного банку та Міністерства фінансів було повернуто додаткові 100 мільярдів гривень шляхом інвестицій учасників ОВДП у середньострокові цінні папери, а також досягнуто повного ролловеру за внутрішніми виплатами державного боргу, що передбачено новою програмою України з МВФ.

Важливо відзначити, що квартальний показник рефінансування таких боргових платежів склав 189% у гривні та 105% в іноземній валюті, що надає можливість спрямовувати додаткові залучені кошти на зміцнення обороноздатності держави. Сучасна реальність вимагає швидкості та гнучкості в прийнятті рішень, тому всі питання, які гальмують відновлення як міжнародної, так і внутрішньої торгівлі, повинні вирішуватися оперативно. Щоб бізнес міг функціонувати належним чином, необхідно зняти суттєві обмеження, які наразі уповільнюють підприємницьку діяльність та заважають її нормальному розвитку.

Головним аспектом валютного регулювання є вплив на валютний курс. Для більшості країн збереження стабільності національної валюти є однією з основних пріоритетів, оскільки це має важливе значення для забезпечення стабільності як внутрішніх, так і зовнішніх аспектів економічної політики.

Стабільний валютний курс сприяє передбачуваності у валютних операціях, збереженню купівельної спроможності громадян і стимулює міжнародну торгівлю. Крім того, національний валютний курс може впливати на експорт і імпорт товарів і послуг, а також на конкурентоспроможність внутрішнього виробництва. Управління валютним курсом може бути важливим інструментом для забезпечення економічного зростання і стабільності країни.

Отже, збереження стабільності національної валюти і вплив на валютний курс є важливими завданнями валютного регулювання, які сприяють загальному економічному добробуту країни (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Матрична структура національного валютного ринку в умовах воєнного стану [34]

Проте, в окремих обставинах може бути прийнята політика, спрямована як на зниження, так і на підвищення валютного курсу національної валюти [21]. Так, запропоновані заходи в області бюджетної політики передбачають ряд дій та стратегічних напрямів з метою покращення фінансової стабільності та ефективності державних фінансів (рис. 3.2).

Розглянуті заходи спрямовані на покращення фінансової стабільності та ефективності бюджету, а також на забезпечення економічного розвитку та сталості в бюджетних фінансах. Так, вже після завершення першого кварталу 2023 року спостерігається накопичення позитивних тенденцій у сучасній макроекономічній ситуації. Фінансова підтримка від міжнародних партнерів зростає та набуває середньострокового спрямування, особливо в контексті укладання довгоочікуваної чотирирічної програми між Україною та МВФ на суму 15,6 мільярда доларів США.

<p>1) Посилення фіскальної дисципліни на всіх рівнях бюджетної системи</p> <ul style="list-style-type: none">• Це означає, що уряд буде більш строго контролювати витрати та намагатиметься уникнути збитковості бюджету. Це може включати обмеження зростання витрат та збільшення надходжень до бюджету.
<p>2) Скорочення дотацій Пенсійному фонду</p> <ul style="list-style-type: none">• Уряд збирається зменшити фінансову підтримку Пенсійного фонду, що може вимагати перегляду пенсійної системи або інших заходів для забезпечення сталості фінансів.
<p>3) Скорочення видатків сектору загального державного управління на величину 0,7-0,8 % від ВВП</p> <ul style="list-style-type: none">• Цей захід передбачає скорочення витрат на державний апарат та адміністративні витрати з метою зменшення бюрократії та оптимізації управління.
<p>4) Зменшення державних субсидій підприємствам нестратегічного значення</p> <ul style="list-style-type: none">• Уряд має намір зменшити фінансову підтримку компаній, які не мають стратегічного значення для національної економіки.
<p>5) Перетворення видатків на оборону на стимулятор розвитку економіки</p> <ul style="list-style-type: none">• Це передбачає перерозподіл видатків з оборони на проекти та програми, які сприяють економічному зростанню та розвитку.
<p>6) Недопущення надмірного нагромадження нерозподілених коштів</p> <ul style="list-style-type: none">• Уникнення накопичення нерозподілених фінансових ресурсів, що може викликати дисбаланси у бюджеті та грошовому обігу.
<p>7) Встановлення лімітів граничних обсягів видатків</p> <ul style="list-style-type: none">• Установка максимальних обсягів видатків, що дозволяє контролювати витрати та забезпечувати бюджетну стабільність.
<p>8) Нівелювання залежності від політичної кон'юнктури в управлінні державними видатками</p> <ul style="list-style-type: none">• Заходи будуть спрямовані на розробку стратегій, які не будуть залежати від зміни політичних умов, що забезпечує стабільність та передбачуваність бюджетних рішень.

Рис. 3.2 Напрями покращення фінансової стабільності [33, 45]

Паралельно з цим вдається успішно мобілізувати внутрішні ресурси для фінансування значних бюджетних видатків. У економіці прогресує сповільнення темпів зростання споживчих цін, а результати досліджень настроїв бізнесу свідчать про помітне відновлення ділової активності. Запропоновані заходи в області податкової політики передбачають ряд дій та стратегічних напрямів з метою покращення системи оподаткування та ефективності збирання податків.

Розглянуті заходи спрямовані на покращення фінансової стабільності, підвищення прозорості та ефективності системи оподаткування та збирання податків, а також на створення сприятливого середовища для бізнесу та економіки.

Заходи в області боргової політики передбачають ряд дій та стратегічних напрямків для управління державним боргом та забезпечення фінансової стійкості країни (рис. 3.3).

Вказані заходи спрямовані на покращення фінансової стійкості та управління державним боргом, зменшення валютних та фінансових ризиків, а також на підвищення ефективності фінансових операцій уряду.

Аналізуючи вплив фіскальної політики на стабільність валютного ринку України, на рис. 3.4 ми спробували визначити різні напрями для забезпечення макрофінансової та валютно-курсової стабілізації національної економіки на підставі аналізу накопиченого матеріалу.

Аналізуючи практичний досвід в умовах воєнного конфлікту, цілком доцільно розглянути наступні рекомендації для післявоєнного відновлення з метою забезпечення ефективності функціонування національного валютного ринку:

- лібералізація валютного ринку з метою залучення іноземних інвестицій та підвищення конкурентоспроможності національного бізнесу;
- введення механізмів довгострокового рефінансування банків для забезпечення їх стабільності та підтримки економіки;

1) Зниження боргового навантаження, перегляд схеми обслуговування ВВП-варантів
<ul style="list-style-type: none"> • Уряд планує зменшити співвідношення між сукупним державним боргом та валовим внутрішнім продуктом (ВВП). Це може бути досягнуто шляхом
2) Обмеження участі НБУ та комерційних банків у придбанні боргових ЦП (цінних паперів)
<ul style="list-style-type: none"> • Цей захід може включати обмеження ролі Національного банку України (НБУ) та комерційних банків у покупці державних облігацій, щоб уникнути
3) Розроблення фіскальних правил стримування державної заборгованості
<ul style="list-style-type: none"> • Розробка правил та норм, які регулюють рівень державної заборгованості та обмежують її зростання.
4) Скорочення частки зовнішніх позик у структурі позичкового фінансування дефіциту бюджету з метою зниження валютних ризиків державного боргу
<ul style="list-style-type: none"> • Уникнення переважання зовнішнього боргу у структурі фінансування бюджетного дефіциту, щоб зменшити валютний ризик.
5) Рефінансування частини зовнішнього боргу за рахунок внутрішніх запозичень
<ul style="list-style-type: none"> • Один із способів зменшення боргового тиску полягає в заміні частини зовнішнього боргу на внутрішні запозичення.
6) Відмова від ОВДП (облігацій внутрішньої державної позики) як основного інструменту обслуговування боргу
<ul style="list-style-type: none"> • Заходи для реорганізації портфелів державних облігацій та забезпечення більш ефективного управління боргом.
7) Встановлення економічно-обґрунтованої вартості за ОВДП
<ul style="list-style-type: none"> • Визначення адекватної вартості та умов для емісії ОВДП для оптимізації умов залучення фінансових ресурсів.
8) Диверсифікація валютної структури боргу
<ul style="list-style-type: none"> • Розподіл боргових зобов'язань між різними валютами для зменшення ризику валютних коливань.

Рис. 3.3 Заходи в області боргової політики [25, 33]

- застосування обмежених регуляторних механізмів на ранніх етапах відновлення для запобігання девальвації та зменшення коливань валютних курсів.

- співпраця з міжнародними партнерами для зменшення боргового навантаження.

- зменшення доларизації української економіки через підвищення привабливості гривневих активів.

- удосконалення правил функціонування учасників ринку та дотримання чітких принципів та процедур;
- оптимізація внутрішнього ринку відповідно до міжнародної практики;
- забезпечення стабільності нормативної бази національного банку;
- посилення моніторингу валютних ризиків та механізмів контролю для запобігання спекуляціям та - іншим дисбалансам;
- сприяння експорту та забезпечення рівноваги платіжного балансу;
- оптимізація механізму взаємозв'язку між попитом на національну та іноземну валюту з акцентом на спрямування гривневих коштів у реальний сектор економіки.

Ці заходи спрямовані на забезпечення стабільності та ефективності валютного ринку в післявоєнний період та в умовах воєнного конфлікту. Особливо важливим є пошук ефективних методів розвитку валютного ринку в Україні в післявоєнний період.

Національний банк України (НБУ) визначає стратегічні напрямки свого майбутнього розвитку з урахуванням сучасних викликів. Одним із пріоритетів є розвиток цифрової економіки, де НБУ спрямований на вдосконалення цифрових технологій для підвищення ефективності своєї діяльності та забезпечення доступності банківських послуг для населення. Додатково, НБУ планує підвищити стійкість фінансової системи через розвиток регуляторної та наглядової політики, вдосконалення банківського нагляду та забезпечення ліквідності банків.

Ще одним напрямком розвитку є інфраструктура грошового ринку, де НБУ працює над впровадженням нових фінансових інструментів та створенням необхідної інфраструктури для їх підтримки. Планується також підвищення якості банківських послуг через удосконалення регуляторних вимог до банків та забезпечення дотримання ними банківських стандартів. НБУ намірує продовжити забезпечувати стабільність валютного ринку шляхом ефективної регуляторної політики та моніторингу обмінного курсу.

Девальвація валюти	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення конкурентоздатності та поліпшення торговельних позицій країни на світовому ринку; стимулювання споживчого попиту на внутрішньому ринку.
Установлення режимів конвертованості валют	<ul style="list-style-type: none"> • за режиму повної конвертованості всі суб'єкти валютного ринку мають можливість вільно здійснювати як поточні, так і інвестиційні валютні операції за всіма видами операцій платіжного балансу.
Валютна інтервенція	<ul style="list-style-type: none"> • регулює співвідношення на валютному ринку попиту і пропозиції певної валюти, що викликає кореляцію її обмінного курсу. Здійснюється за рахунок офіційних золотовалютних резервів, короткострокових взаємних кредитів центрального банку в національній валюті ("своп").
Валютні обмеження	<ul style="list-style-type: none"> • строк до шести місяців з можливістю пролонгації; вводяться на підставі рішення Ради фінансової стабільності.
Зміна облікової ставки	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення облікових ставок Національного банку призводить до зростання (завдяки підвищеному попиту) курсу валюти, а скорочення – до зниження курсу.
Ревальвація валюти)	<ul style="list-style-type: none"> • стримування попиту на внутрішньому ринку і стимулювання товарного імпорту та припливу інвестицій.
Стрес-тестування	<ul style="list-style-type: none"> • кількісна оцінка валютного ризику з метою регулювання стійкості розвитку валютного ринку.
Формування валютної політики суб'єктів	<ul style="list-style-type: none"> • моніторинг і управління кредитними ризиками з метою регулювання стійкості розвитку валютного ринку.
Управління золотовалютними резервами	<ul style="list-style-type: none"> • формування резервів, у т.ч. за рахунок обов'язкового продажу валюти експортерами.
Девізна валютна політика	<ul style="list-style-type: none"> • регулювання валютного курсу шляхом купівлі та продажу іноземної валюти.
Регулювання платіжного балансу	<ul style="list-style-type: none"> • використовуються експортні субсидії, митні тарифи, податкові пільги, система множинних валютних курсів.

Рис. 3.4 Політика, механізми та інструменти валютного регулювання в розрізі різних політик [21]

Всі ці напрямки розвитку спрямовані на підтримку стабільності та розвитку економіки України, а також на підвищення конкурентоспроможності українських банків на міжнародному ринку.

ВИСНОВКИ

Державне регулювання валютного ринку визначається в контексті економічного змісту самого валютного ринку. Валютний ринок відіграє важливу роль у стратегічній економічній політиці країни, особливо в умовах зростаючого впливу міжнародних капіталовкладень і фінансових відносин. Однак глобальні фінансові кризи можуть призвести до нестабільності обмінних курсів національних валют у світі. Валютний ринок охоплює купівлю-продаж іноземних валют, цінних паперів у іноземній валюті і рух іноземних капіталів, і має важливе значення для національної економіки. Регулювання валютного ринку є важливою складовою економічної політики країни та глобального фінансового стабільності.

Валютне регулювання в Україні здійснюється відповідно до законодавства України "Про валюту та валютні операції". Сучасний валютний ринок характеризується різноманітністю регулюючих інституцій і тенденцією до лібералізації.

З введенням системи фіксації офіційного валютного курсу в Україні з лютого 2022 року і початком війни в країні, цей захід став необхідним для запобігання ризикам дестабілізації валютного ринку та негативним наслідкам для соціально-економічної системи в умовах війни. Пізніше відбулася девальвація, і курс склав 36,57 гривень за долар.

Останні роки показують тренд до консолідації банківської системи, зменшення кількості комерційних банків із 180 у 2014 році до 65 у 2023 році. Це свідчить про зростаючу конкуренцію та вимоги до фінансової стійкості, а також про зміни у власницькій структурі, зокрема зменшення кількості банків із 100% іноземним капіталом.

Національний банк України, як центральний банк, грає ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності країни через регулювання інфляції та управління грошовим ринком. Введення інфляційного таргетування сприяло

досягненню стабільності, але також має виклик із збалансуванням ефективності контролю інфляції та його впливу на економічний зріст.

Впровадження системи фіксації валютного курсу у зв'язку з війною в Україні свідчить про необхідність стримування валютних ризиків та збереження фінансової стабільності в умовах економічної та політичної нестабільності.

Отже, банківська система України проходить складний період трансформації, змінюючись під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Вона залишається ключовим інструментом для забезпечення економічної стабільності та сприяння зростанню суспільного багатства в Україні

Аналіз обсягів грошових переказів, отриманих та надісланих фізичними особами в Україну, підкреслює важливість цього чинника у формуванні пропозиції іноземної валюти на внутрішньому ринку. Протягом розглянутого періоду (з 2017 по 2022 рік) спостерігалася тенденція перевищення обсягів отриманих грошових переказів над надісланими за кордон коштами. Ця різниця почала зменшуватися, і в перші два місяці 2022 року вона склала лише 1,4 рази.

Ця динаміка свідчить про зміну у співвідношенні між отриманими та надісланими грошовими переказами та може вказувати на певні економічні зрушення. Наприкінці розглянутого періоду загальні обсяги коштів, надісланих за кордон, значно зросли порівняно із збільшенням обсягів отриманих грошових переказів. Важливо враховувати, що ця динаміка може відображати вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на фінансові потоки в Україні та викликати зміни у споживчому та інвестиційному попиті в країні.

Отже, в 2022 році майже всі сегменти валютного ринку значно зменшили обсяги своїх операцій, особливо це стосується міжбанківського сегменту. протилежний тренд спостерігався щодо масштабів валютних інтервенцій національного банку. ці різні напрямки динаміки відображають об'єктивні процеси, які відбувалися на ринку в умовах воєнного стану та активного втручання держави у регулятивну та обмежувальну функцію.

Пошук ефективних методів розвитку валютного ринку в Україні після війни відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та фінансової стабільності країни. розглядаючи можливе майбутнє членство України в європейському союзі та необхідність створення програм і фондів для післявоєнного відновлення, стає очевидним, що ключовим аспектом післявоєнної відбудови є ефективне управління валютним ринком.

Аналізуючи практичний досвід в умовах воєнного конфлікту, можна виділити ряд рекомендацій для післявоєнного відновлення, які спрямовані на забезпечення ефективності функціонування національного валютного ринку. серед них лібералізація валютного ринку для залучення іноземних інвестицій та підвищення конкурентоспроможності національного бізнесу, введення механізмів довгострокового рефінансування банків для стабільності економіки, та співпраця з міжнародними партнерами для зменшення боргового навантаження. доцільними також є заходи, спрямовані на зменшення доларизації економіки та оптимізацію взаємозв'язку між національною та іноземною валютою.

Ці заходи мають на меті забезпечити стабільність та ефективність валютного ринку в післявоєнний період та в умовах воєнного конфлікту, сприяючи економічному відновленню та фінансовій стабільності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабійчук Т. П. Роль та значення валютного ринку в функціонуванні економіки держави. URL : http://journals-lute.lviv.ua/journal/15_2013/21.pdf (дата звернення: 23.04.2024)
2. Бандура О. В. Оптимізація монетарної політики та стабілізація циклічної економічної динаміки. Економіка і прогнозування. 2021. № 4. С. 102–124.
3. Бартош О.М. Валютне регулювання в умовах сьогодення. Фінансовий простір, 2018. 2 (30). 8–13.
4. Береславська О. Девальвація гривні та спричинені нею виклики для України. Вісник Національного банку України. 2020. № 2. С. 26-33.
5. Богацька Н.М. Регулювання валютного ринку національним банком України. Ефективна економіка, 2018. 3. 1–5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/42.pdf (дата звернення: 29.04.2024).
6. Блащук-Дев'яткіна Н. З., Фелісеєв В. А. Вплив грошово-кредитної політики на банківську систему України. Молодий вчений. 2020. № 5 (81). С. 153–158.
7. Вишневська В. С. Економічний механізм інфляційного таргетування в Україні: автореферат дисертації кандидата економічних наук. Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів, 2015. 22 с.
8. Глущенко С. В. Монетарна політика: теоретико-методологічні аспекти: навчальний посібник. К.: НаУКМА, 2017. 64 с.
9. Дзюблюк О. В. Валютна політика як фактор макроекономічної стабілізації. Фінанси України. 2016. № 11. С. 33-51.
10. Длугопольський О., Баранець А. Доларизація національної економіки та трудова міграція: аспекти взаємозв'язку (кейс України). Економіка і організація управління. № 1 (41). 2021. С. 51–59.

11. Журавка Ф.О.Ж91 Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України: монографія. Суми: Ділові перспективи; ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. 334 с.
12. Завора Т.М. Принципи валютного регулювання в Україні. 2021. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/> (дата звернення: 21.04.2024).
13. Про банки і банківську діяльність : Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 25.04.2024)
14. Про Національний банк України : Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 25.04.2024)
15. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 25.04.2024)
16. Індекс інфляції в Україні 2023. (б. д.). Мінфін. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 21.04.2024).
17. Коляда Т. А. Вплив валютної політики на економічний розвиток України . Modern Economics. 2019. № 14. С. 97-101
18. Корнєва І. В. Підвищення ефективності монетарної політики та інструментів її реалізації в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». Острог : Острозька академія, 2015. Вип. 28. С. 125–129.
19. Королюк Т. О. Роль монетарної політики у забезпеченні національної безпеки України. Економіка та держава. 2019 № 6. С. 36–40.
20. Ксьонжик І. В., Мацьків Г. В., Райтер Н. І. Тенденції розвитку грошового ринку України. Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки, сільських територій України та країн V-4.: збірник тез міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Дубляни, 2 червня 2022 р.), Дубляни: ЛНУП, 2022. С. 57–60.
21. Краус Н.М., Краус К.М. Сучасні цифрові інформаційно-інноваційні технології в сфері фінансів, управління і адміністрування. Економічна стратегія

та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя: монографія. К.: Київський національний університет ім. Т. Шевченка; НДС “Центр економічних досліджень”; ТОВ “СІК ГРУП УКРАЇНА”. 2018. 469–487.

22. Макаренко Ю.П., Вітер К.О. Аналіз сучасного стану та тенденцій функціонування валютного ринку України. Інвестиції: практика та досвід, 2022. 2. 42–49.

23. Миленко В. Рожкова пояснила, чому Нацбанк одночасно обвалив гривню на 25%. Glavcom, 6 серпня 2022. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/rozhkova-pojasnila-chomu-natsbank-odnomomentno-obvaliv-hrivnju-na-25-866062.html> (дата звернення: 27.04.2024).

24. Міщенко С. В., Науменкова С. В. Методологічні засади регулювання випуску та обігу цифрових грошей центральних банків. Економічний простір. 2022. № 180. С. 174–181.

25. Нікіфоров П.О., Швець Н.Р. Монетарна політика та банківський нагляд в Україні : навч. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2021. 335 с

26. Офіційний веб-сайт Національного банку України. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 22.04.2024).

27. Облікова ставка НБУ (б. д.). Мінфін. 2022. <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/refinance/> (дата звернення: 29.04.2024).

28. Патерило І. В. Валютне регулювання та валютна політика як важливі інструменти механізму державного регулювання національної економіки. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2011/12.pdf (дата звернення: 25.04.2024).

29. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління НБУ від 24.02.2022 року № 18. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/pb22027?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.243876037.1307718707.1659965909-938184788.1643392100 (дата звернення 27.04.2024).

30. Про валюту та валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. Дата оновлення: 27.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831> (дата звернення: 29.04.2024).

31. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова НБУ від 24.02.2022 року № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831> (дата звернення: 29.04.2024).

32. Про особливості регулювання та нагляду за здійсненням діяльності з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі в період дії воєнного стану : Постанова НБУ від 29.07.2022 року № 165. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831> (дата звернення: 21.04.2024).

33. П'янкova О. В. Валютне регулювання експортних та імпорتنих операцій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в контексті антикризових заходів. Ефективна економіка. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5277> (дата звернення: 10.08.2023).

34. Сайт Міністерства фінансів України. URL : <http://minfin.com.ua> (дата звернення 18.09.2023)

35. Слободянюк С., Гродовський О. Основні фактори розвитку валютної системи світу в коротко-та довгостроковій перспективі. Journal of Scientific Papers "Social Development and Security", 2022. 12(4). С. 71-84.

36. Стратегія валютних інтервенцій Національного банку України на 2016-2020 роки URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-valyutnih-interventsiy-natsionalnogo-banku-ukrayini-na-2016--2020-roki> (дата звернення: 29.04.2024).

37. Ткач С. В. Організаційно-правові засади валютного регулювання в Україні. URL: (дата звернення: 28.04.2024).

38. Ткач Є. В. Проблеми фіскальної та монетарної політики. Управління фінансами: мікро- і макрорівень. Фінанси, банківська справа та страхування. Корпоративні фінанси та фінансове посередництво : підручник для магістрів / за ред. проф. П.О. Нікіфорова, доц. Н.А. Бак. Чернівці, 2021. С. 293-355

39. Ткач Є. В. Координація фіскальної та монетарної політики в Україні: інституціональний вимір проблем та перспекти. Фіскальна та монетарна політика економічного розвитку України : монографія / за заг. ред. П.О. Нікіфорова, І.Я. Ткачук. Чернівці: Чернівець. Черн. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. С. 227-240
40. Ткач Є.В., Ткач С.В. Взаємозв'язок монетарної та фіскальної політики в макроекономічних умовах України: ретроспективний аспект. Вісник Хмельницького національного університету. 2019. № 1 (266). С. 87-95
41. У НБУ підтримали ідею запровадження податку у розмірі 10% на купівлю валюти. Minfin, 6 серпня 2022. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/08/06/90052422/> (дата звернення 18.04.2024).
42. Фінансове право : навч. посіб. / за ред. М. П. кучерявенка. Х. : Право, 2010. 288 с
43. Фінанси, банківська справа та страхування: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації: матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених, 12 травня 2022 р. Луцьк: ІВВЛНТУ, 2022. 214 с.
44. Федорущенко Б. В., Барановський О. І. Формування системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2021. № 5. С.16-27.
45. Фісун В. Новації валютного регулювання від НБУ: як це вплине на бізнес? Ligazakon, 27 травня 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211521_novats-valyutnogo-regulyuvannya-vd-nbu-yak-tse-vpline-na-bznes (дата звернення 18.08.2023).
46. Чернишова О.Б., Степанова Д.С., Філон М.М. Перспективи розвитку валютного ринку в Україні. Підприємництво та інновації, Вип. 2022. 23. 138–142.
47. Шаров О. Міжнародний досвід монетарної політики в умовах війни : уроки для України. Журнал європейської економіки. 2022. 21(2). С. 174-189.

ДОДАТКИ

Додаток А

Обсяги переказів фізичних осіб у іноземній валюті (за межі України та в Україну) за 2017-2022 роки, тис. грн [25]

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022 (січень- лютий)	2021/2017, разів
Здійснено переказів (грошові перекази за межі України), тис. грн	27698245	38933680	54910940	82335984	110579491	25860014	3,992292
Отримано переказів (грошові перекази в Україну), тис. грн	14923026 2	16902039 8	18038634 9	21157540 0	247835420	35069387	1,660758
Різниця між обсягами отриманих та здійснених переказів, тис. грн	12153201 7	13008671 8	12547540 9	12923941 6	137255929	9209373	1,129381
Перевищення надходжень в Україну порівняно з переказами з України, разів	5,4	4,3	3,3	2,6	2,2	1,4	
Довідково: Отримано переказів (грошові перекази в Україну), млн дол.	9287	11111	11921	11980	14019	11986**	+1,51

Динаміка офіційного курсу гривні до долара та євро у 2017-2022 роках, на останній день місяця, грн /100 од. за 1 од. [25]

Період (місяці)/ валюта	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
2017 рік												
Долар США (за 100 дол.)	2711,90	2705,37	2697,61	2655,15	2635,28	2609,90	2591,56	2557,95	2652,11	2682,94	2701,39	2806,72
Євро (за 100 євро)	2882,75	2864,17	2896,42	2889,06	2944,40	2978,68	3039,64	3048,06	3123,65	3115,43	3194,94	3349,54
2018 рік												
Долар США (за 100 дол.)	2800,88	2694,82	2654,35	2623,00	2613,58	2618,92	2675,52	2827,94	2829,83	2816,44	2839,09	2768,83
Євро (за 100 євро)	3478,97	3314,90	3270,42	3191,67	3040,12	3056,80	3126,08	3306,43	3312,88	3202,86	3232,88	3171,41
2019 рік												
Долар США (за 100 дол.)	2775,55	2699,28	2724,88	2661,93	2687,26	2616,64	2508,55	2523,23	2408,28	2499,54	2403,56	2368,62
Євро (за 100 євро)	3172,18	3073,40	3056,77	2960,87	2991,99	2973,02	2798,04	2793,72	2633,46	2775,99	2645,12	2642,20
2020 рік												
Долар США (за 1 дол.)	24,9196	24,5610	28,0615	26,9714	26,9059	26,6922	27,6913	27,4759	28,2989	28,4383	28,4681	28,2746
Євро (за 1 євро)	27,4751	26,9299	30,9617	29,2424	29,6234	29,9500	32,5470	32,7334	33,1309	33,2984	33,9596	34,7396
2021 рік												
Долар США (за 1 дол.)	28,1929	27,9301	27,8852	27,7500	27,5004	27,1763	26,8867	26,8601	26,5760	26,3265	27,1739	27,2782
Євро (за 1 євро)	34,1035	34,1459	32,7233	33,6427	33,3896	32,3018	31,9239	31,6963	30,9810	30,5032	30,6481	30,9226
2022 рік												
Долар США (за 1 дол.)	28,7839	29,2549	29,2549	29,2549	29,2549	29,2549	36,5686	36,5686	36,5686	36,5686	36,5686	36,5686
Євро (за 1 євро)	32,0293	33,1707	32,5856	30,6869	31,5031	30,7776	36,9965	36,6564	35,5611	36,4095	37,9344	38,9510

Додаток В

Обсяг валютних інтервенцій НБУ у 2017- 2022 роках, млн дол. США [25]

Період		02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
2017												
Продаж валюти		52,7	0,0	0,0	4,0	1,4	34,9	51,3	165,6	181,2	49,1	232,5
Купівля валюти		133,6	128,3	402,3	525,2	301,6	64,7	285,3	0,0	34,0	188,0	50,0
Сальдо (купівля мінус продаж)		80,9	128,3	402,3	521,2	300,2	29,8	234,0	-165,6	-147,2	138,9	-182,5
2018												
Продаж валюти	266,8	30,0	134,0	24,0	0,0	66,0	163,3	634,0	74,2	70,0	125,0	180,5
Купівля валюти	250,9	426,9	510,0	326,7	181,2	90,0	99,0	12,7	124,5	268,5	357,8	519,0
Сальдо (купівля мінус продаж)	-15,9	396,9	376	302,7	181,2	24	-64,3	-621,3	50,3	198,5	232,8	338,5
2019 рік												
Продаж валюти	54,3	3,0	109,5	21,6	43,0	0,0	0,0	16,8	0,0	231,0	0,0	50,0
Купівля валюти	190,4	329,5	271,7	321,5	203,6	322,3	1271,1	316,2	930,3	424,9	897,8	2 983,3
Сальдо (купівля мінус продаж)	136,1	326,5	162,2	299,9	160,6	322,3	1271,1	299,4	930,3	193,9	897,8	2933,3
2020 рік												
Продаж валюти	250,0	45,0	2 453,6	44,5	0,0	0,0	498,7	0,0	231,5	208,3	70,0	89,4
Купівля валюти	348,0	734,0	264,0	723,3	660,6	1 155,0	130,0	460,5	34,0	0,0	41,0	378,6
Сальдо (купівля мінус продаж)	98	689	-2189,6	678,8	660,6	1155	-368,7	460,5	-197,5	-208,3	-29	289,2
2021 рік												
Продаж валюти	20,0	0,0	0,0	50,0	0,0	99,5	0,0	20,5	7,0	49,6	792,6	236,5
Купівля валюти	40,0	200,0	50,5	0,0	0,0	682,8	188,0	368,8	146,6	752,2	1177,8	84,0
Сальдо (купівля мінус продаж)	20	200	50,5	-50	0	583,3	188	348,3	139,6	702,6	385,2	-152,5
2022 рік												
Продаж валюти	1511,2	1 261,5	2 475,9	2244,3	3410,6	3986,8	2117,0	1641,4	2792,1	2 079,6	1 632,7	3 193,1
Купівля валюти	197,7	951,2	699,7	41,0	56,4	26,7	922,0	311,7	39,4	47,7	63,9	29,6
Сальдо (купівля мінус продаж)	-1 313,5	-310,3	-1776,2	-	-	-3960,1	-	- 1329,7	-	-2031,9	- 1568,80	-3163,50

Обмеження на проведення валютних операцій суб'єктів господарювання в
умовах воєнного стану [25]

Період	Посилення		Послаблення	
	Поточні операції	Операції пов'язані з рухом капіталу	Поточні операції	Операції пов'язані з рухом капіталу
Перший квартал	заборонено на зняття готівки з валютних рахунків; введено мораторій на транскордонні валютні платежі	призупинено проведення операцій між банками на вал. ринку; заборонено проведення операцій з капіталом	не застосовувались	не застосовувались
Другий квартал	зменшено термін розрахунків за експортно-імпортними операціями з 365 до 90 днів	заборонено банкам достроково погашати кредити нерезидентам; знижено ліміти відкритої валютної позиції з 15% до 5%	подовжено термін розрахунків за експортно-імпортними операціями з 90 до 120 днів	дозволено ін.інвесторам переказувати кошти, які надійдуть за ОВДП після 01.04.2023
Третій квартал	строк використання купленої валюти скорочено з 10 до 2 робочих днів	заборонено купівлю іноземної валюти юридичними особами за наявності в них власної валюти	термін розрахунків подовжено зі 120 до 180 днів; дозволена оплата імпорту всіх груп товарів та послуг	дозволена часткова сплати % за зовн. кредитами від нерезидентів
Четвертий квартал	не застосовувались	не застосовувались	дозволено держ. підприємствам переказувати членські внески міжнародним організаціям	дозволено переказ іноземної валюти за кордон для фінансування власного представництва

АНОТАЦІЯ

Фенюк О.В. Регулювання грошового обігу в Україні та монетарна політика НБУ – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційній роботі розглянуто дослідженню регулювання грошового обігу в Україні та аналізу монетарної політики Національного банку України (НБУ). Проведено аналіз інструментів та механізмів, які використовує НБУ для регулювання грошового обігу, розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності монетарної політики НБУ. Представлені в роботі аналіз та рекомендації можуть сприяти підвищенню ефективності монетарної політики НБУ та економічному зростанню України.

Ключові слова: грошовий обіг, монетарна політика, Національний банк України, економічна стабільність, інфляція, макроекономічні показники.

ANNOTATION

Feniuk O. V. Regulation of money circulation in Ukraine and the monetary policy of the NBU – Manuscript. Qualification work for obtaining the first (bachelor) level of higher education in specialty 072 "Finance, banking and insurance". Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The qualification work examines the study of the regulation of money circulation in Ukraine and the analysis of the monetary policy of the National Bank of Ukraine (NBU). An analysis of the tools and mechanisms used by the NBU to regulate money circulation was carried out, and recommendations were developed to improve the effectiveness of the NBU's monetary policy. The analysis and recommendations presented in the work can contribute to increasing the effectiveness of the NBU's monetary policy and the economic growth of Ukraine.

Keywords: money circulation, monetary policy, National Bank of Ukraine, economic stability, inflation, macroeconomic indicators.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.В.Фенюк